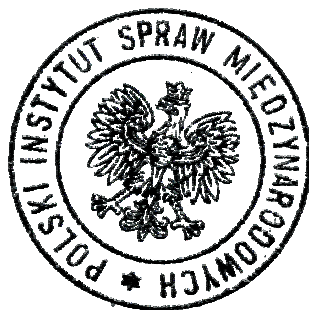

P
D
D

POLSKIE DOKUMENTY DYPLOMATYCZNE

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący
Sławomir Dębski

Wiceprzewodniczący i redaktor naczelny
Włodzimierz Borodziej

Członkowie zwyczajni

Juliusz Bardach, Jerzy W. Borejsza, Stanisław Bylina, Andrzej Garlicki,
Bogdan Grzeloński, Magdalena Hulas, Jerzy Kłoczowski,
Aleksander Kočański, Jan Kopiec, Marek Kornat, Maciej Koźmiński,
Andrzej Kunert, Zbigniew Landau, Piotr Łossowski, Paweł Machcewicz,
Andrzej Mania, Andrzej Paczkowski, Wojciech Rojek,
Adam Daniel Rotfeld, Krzysztof Ruchniewicz, Ryszard Stemplowski,
Jerzy Tomaszewski, Piotr Wandycz, Wojciech Wrzesiński,
Adam Zamojski, Stanisław Żerko

Członkowie ex officio

dyrektor Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych – Henryk Szlajfer
Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych – Sławomir Radoń
dyrektor Archiwum Akt Nowych – Tadeusz Krawczak

Sekretarz
Piotr Długolecki

POLSKIE
DOKUMENTY
DYPLOMATYCZNE

1938

REDAKTOR
Marek Kornat

WSPÓŁPRACA
Piotr Długolecki
Maria Konopka-Wichrowska
Marta Przyłuska

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
WARSZAWA 2007

Wydawca dziękuje Archiwum Akt Nowych
za pomoc udzieloną przy powstawaniu publikacji

© POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

www.pism.pl

INDEKS OSOBOWY

Maria Konopka-Wichrowska, Marta Przyłuska

INDEKS RZECZOWY

Marta Przyłuska

REDAKCJA TECHNICZNA

Dorota Dołęgowska

PROJEKT OKŁADKI

Dorota Dołęgowska

ISBN: 978-83-89607-18-8

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
UL. WARECKA 1A, 00-950 WARSZAWA

Druk: Drukarnia nr 1, 02-521 Warszawa, ul. Rakowiecka 37

SPIS TREŚCI

WSTĘP	VII
LISTA DOKUMENTÓW	XXIII
DOKUMENTY.....	1
WYKAZ SKRÓTÓW	861
INDEKS RZECZOWY.....	863
INDEKS OSOBOWY	877

Wstęp

POLSKA POLITYKA ZAGRANICZNA W 1938 R.

W polskiej polityce zagranicznej rok 1938 rozpoczęła styczniowa wizyta ministra Józefa Becka w Berlinie. Rozmowy polsko-niemieckie były kontynuowane w lutym, w czasie pobytu w Warszawie marszałka Hermanna Göringa. Wymieniono oświadczenia, że obydwie strony dochowają wierności „linii 26 stycznia 1934 r.”. Marcowe dokumenty MSZ pozwalają zrekonstruować stanowisko rządu wobec Anschlussu. Beck uważał, że w tej sprawie dyplomacja polska ma niewiele do powiedzenia, skoro mocarstwa zachodnie nie będą przeciwdziałać opanowaniu Austrii przez Niemcy i okrążeniu Czechosłowacji. Pokłosiem kryzysu austriackiego było załagodzenie konfliktu polsko-litewskiego – nawiązanie stosunków dyplomatycznych po polskim ultimatum do rządu Litwy z 17 marca.

Najważniejszym wydarzeniem w polityce międzynarodowej 1938 r. był jednak kryzys czechosłowacki, zakończony konferencją monachijską 29–30 września, dla Polski mający ciąg dalszy w postaci ultimatum postawionego Czechosłowacji 30 września i zajęcia Zaolzia. Kolejne fazy tego kryzysu skupiały uwagę MSZ od marca do października, co znalazło rozległe odzwierciedlenie w dokumentach dyplomatycznych.

We wrześniu nastąpiło pogorszenie i tak skomplikowanych relacji polsko-radzieckich. Rząd ZSRR na prośbę kierownictwa czechosłowackiego ostrzegł stronę polską przed podejmowaniem kroków militarnych przeciwko Czechosłowacji, grożąc wypowiedzeniem traktatu o nieagresji z 25 lipca 1932 r., który pozostawał jednym z fundamentów stosunków wzajemnych. Osiągnięciem polskiej dyplomacji było doprowadzenie do poprawy atmosfery tych stosunków, potwierdzone komunikatem z 26 listopada.

Rok 1938 kończył się dla Polski pod znakiem izolacji i niepewności. Sojusz z Francją był właściwie martwy, a Wielka Brytania prowadziła politykę appeasementu. Plany stworzenia bloku państw „trzeciej Europy” okazały się nierealistyczne. Wszystko zdawało się zapowiadać, że dobiega kresu „polityka równowagi”. Wiceminister Jan Szembek zapisał 10 grudnia w swym dzienniku: „Utrzymanie równowagi między Rosją a Niemcami jest rzeczą niezmiernie trudną. Cały stosunek Niemiec do nas oparty jest na tezie reprezentowanej przez najwyższe czynniki Trzeciej Rzeszy, że w przyszłym konflikcie niemiecko-rosyjskim Polska będzie naturalnym sojusznikiem Niemiec”¹.

ROK 1938 – OPRACOWANIA

Przełomowe znaczenie wydarzeń roku 1938 w dziejach dyplomacji europejskiej skłaniało historyków różnych krajów do szczegółowych studiów nad zachowanymi archiwaliami. Zaowocowało to licznymi publikacjami źródłowymi, a w seriach wydawniczych dokumentów dyplomatycznych mocarstw zachodnich tomy materiałów z tego okresu należą do najbardziej interesujących.

Powojenna historiografia w kraju podejmowała studia nad stosunkami międzynarodowymi z niemalymi trudnościami. Przyszło jej funkcjonować w cieniu ideologicznych nacisków i rygorów cenzury. „Odwilż” roku 1956 przyniosła niewątpliwie korzystną zmianę. Właściwie dopiero wówczas rozpoczęły się badania nad polityką zagraniczną II Rzeczypospolitej². W latach sześćdziesiątych ukazały się stosunkowo liczne monografie i rozprawy. Wymienić tu trzeba przede wszystkim prace Henryka Batowskiego³, Stefanii Stanisławskiej⁴, Mariana

¹ J. Zarański (red.), *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935–1945)*, t. 4, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Londyn 1972, s. 380.

² Pisała o tym Anna M. Cienciała, *Marxism and History: Recent Polish and Soviet Interpretations of Polish Foreign Policy in the Era of Appeasement. An Evolution*, „East-European Quarterly” 1972, t. 6, nr 1, s. 92–118.

³ H. Batowski, *Kryzys dyplomatyczny w Europie, jesień 1938 – wiosna 1939*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1962; *idem, Austria i Sudety 1919–1938. Zabór Austrii i przygotowanie agresji na Czechosłowację*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1968.

⁴ S. Stanisławska, *Wielka i mała polityka Józefa Becka (marzec–maj 1938)*, PISM, Warszawa 1962; *idem, Polska a Monachium*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967.

Wojciechowskiego⁵, Michała Pułaskiego⁶, Jerzego Kozeńskiego⁷ i Macieja Koźmińskiego⁸.

Z wydanych na Zachodzie najważniejszą z pewnością pozostaje rozprawa Anny M. Cieniały⁹, chociaż od czasów, gdy została napisana, podstawy źródłowe znacznie się rozszerzyły.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat do oceny polskiej polityki zagranicznej w roku 1938 powracał kilkakrotnie Jerzy Tomaszewski, formułując w niektórych sprawach własną interpretację¹⁰. Sporo miejsca polityce wobec Czechosłowacji poświęcił Stanisław Żerko¹¹. Nowe światło na tę tematykę rzuciły monografie Edwarda Długajczyka¹² i Marka P. Deszczyńskiego¹³.

DOTYCHCZASOWE EDYCJE DOKUMENTÓW DYPLOMATYCZNYCH Z ROKU 1938

Niemale zasługi w wydawaniu polskich dokumentów dyplomatycznych położył Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Do publikacji znacznej

⁵ M. Wojciechowski, *Stosunki polsko-niemieckie 1933–1938*, Instytut Zachodni, Poznań 1965.

⁶ M. Pułaski, *Stosunki dyplomatyczne polsko-czechosłowacko-niemieckie od roku 1933 do wiosny 1938*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1967.

⁷ J. Kozeński, *Czechosłowacja w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932–1938*, Instytut Zachodni, Poznań 1964.

⁸ M. Koźmiński, *Polska i Węgry przed drugą wojną światową (październik 1938 – wrzesień 1939): z dziejów dyplomacji i irredenty*, Instytut Historii PAN, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.

⁹ A.M. Cieniała, *Poland and the Western Powers 1938–1939. A Study in the Interdependence of Eastern and Western Europe*, Routledge and Kegan Paul, London–Toronto 1968.

¹⁰ J. Tomaszewski, *Polska wobec Czechosłowacji w 1938 r.*, „Przegląd Historyczny” 1996, t. 87, z. 1; *idem*, *Czy we wrześniu 1938 roku Polsce groziła wojna?*, w: H. Gapski (red.), *Christianitas et cultura Europae: księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 1998, t. 1; *idem*, *Preludium Zagłady: wygnanie Żydów polskich z Niemiec w 1938 r.*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

¹¹ S. Żerko, *Stosunki polsko-niemieckie 1938–1939*, Instytut Zachodni, Poznań 1998.

¹² E. Długajczyk, *Tajny front na granicy cieszyńskiej: Wywiad i dywersja w latach 1919–1939*, „Śląsk”, Katowice 1993.

¹³ M.P. Deszczyński, *Ostatni egzamin: Wojsko Polskie wobec kryzysu czechosłowackiego 1938–1939*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2003.

liczby akt dokumentujących wydarzenia roku 1938 doszło w latach 1957–1960, na fali „odwilży”. Wiele istotnych materiałów ogłoszono na łamach „Spraw Międzynarodowych”. W roku 1958 powstała nawet osobna seria wydawnicza „Zeszytów Historycznych” PISM-u, niestety mało znana, ponieważ ukazywała się w postaci maszynopisów powielonych. Twórcą serii i redaktorem najważniejszych publikacji źródłowych był Józef Chudek, pracownik Instytutu. Wszystkie te wydawnictwa opierały się na zachowanych w kraju zasobach archiwalnych przedwojennego Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

Sporą porcję archiwaliów odnoszących się do kryzysu sudeckiego przyniósł opracowany przez Chudka wybór ówczesnych raportów ambasadora w Berlinie¹⁴. Ilustrują starania polskiej dyplomacji o uzyskanie od Niemiec przedłużenia obowiązywania układu o nieagresji i statusu Wolnego Miasta Gdańska. Uzupełnia tę dokumentację wydana również przez Chudka korespondencja MSZ w sprawie przekazania Polsce Bogumina (ważnego węzła kolejowego), który znajdował się na obszarach przypadających Rzeszy¹⁵.

Pierwszą po zakończeniu wojny źródłową edycją dotyczącą stosunków polsko-francuskich w przełomowym roku 1938 (jeśli nie liczyć publikacji wspomnieniowych ambasadorów Łukasiewicza i Noëla) był wybór raportów i telegramów szyfrowym ambasadora w Paryżu¹⁶. Dzięki Chudkowi ukazały się też raporty ambasadorskie (za okres od sierpnia do października) Edwarda Raczyńskiego¹⁷.

W roku 1957 z inicjatywy Chudka doszło do publikacji raportów ambasadorskich gen. Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego z lat 1938–1939¹⁸.

¹⁴ J. Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach ambasadora Lipskiego*, PISM, Warszawa 1958 („Zeszyty Historyczne”, nr 7) i *Korespondencja szyfrowana ambasadora Lipskiego z września 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 5.

¹⁵ J. Chudek (red.), *Sprawa Bogumina w dokumentach polskich*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 9.

¹⁶ J. Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach ambasadora Łukasiewicza*, PISM, Warszawa 1960 („Zeszyty Historyczne”, nr 10) i *Rozmowy Bonnet–Łukasiewicz w okresie przedmonachijskim*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 6.

¹⁷ J. Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r w raportach Ambasady RP w Londynie*, PISM, Warszawa 1958 („Zeszyty Historyczne”, nr 8) i *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach ambasadora Edwarda Raczyńskiego*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 1.

¹⁸ J. Chudek (red.), *Z raportów ambasadorskich Wieniawy-Długoszowskiego*, PISM, Warszawa 1957 („Zeszyty Historyczne”, nr 6).

Większość dotyczy wydarzeń roku 1938. Odzwierciedlają zabiegi o zacieśnienie stosunków polsko-włoskich, w czym MSZ upatrywało swoistą przeciwwagę dla coraz wyraźniejszej dominacji Niemiec w Europie oraz asekurację projektu „trzeciej Europy”. Dokumenty te mają dużą wartość, chociaż nie są kompletne.

W roku 1958 Józef Chudek wydał nieznaną wcześniej instrukcję Becka dla posła w Pradze i ambasadora w Berlinie¹⁹ oraz ważną notatkę z rozmowy Lipskiego z marszałkiem Göringiem 24 sierpnia 1938 r.²⁰ Dwa lata później opublikował dokumenty z lutowych rozmów Becka z goszczącym w Polsce dygnitarzem Rzeszy²¹. W urzędowej historiografii Polski Ludowej notatkę z tych rozmów nazywano „umową Beck–Göring”²². Miała stanowić dowód, że rządy polski i niemiecki podpisały porozumienie o wspólnej akcji przeciwko Czechosłowacji. Dokument ten zamieszczamy w tomie.

W latach sześćdziesiątych Jarosław Jurkiewicz ogłosił dwa ważne dokumenty do stosunków polsko-węgierskich w roku 1938²³. W opracowaniu Stefani Stanisławskiej ukazały się dokumenty na temat „warszawskiej filii Antykominternu”²⁴.

Z punktu widzenia badań nad polską polityką zagraniczną w latach trzydziestych i dyplomacją całego międzywojnia szczególnie ważnym przedsięwzięciem było wydanie skrupulatnie prowadzonego *Diariusza* wiceministra spraw zagranicznych Jana Szembeka²⁵. Źródło to wielokrotnie już i na różne

¹⁹ J. Chudek (red.), *Dwie instrukcje Becka z września 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 2.

²⁰ J. Chudek (red.), *Rozmowa Göring–Lipski z 24 sierpnia 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 3.

²¹ J. Chudek (red.), *Rozmowy Beck–Göring z 23 lutego 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1960, nr 5.

²² Tak np. S. Stanisławska (oprac.), *Umowa Goering–Beck z 23 lutego 1938 roku*, „Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu 1914–1939”, t. 3, PWN, Warszawa 1960.

²³ J. Jurkiewicz (red.), *Węgry i Polska w okresie kryzysu czechosłowackiego 1938*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 7–8.

²⁴ S. Stanisławska (red.), *Warszawska filia Antykominternu. Nie opublikowane dokumenty MSZ Polski w sprawie tzw. Ekspozytury Kominternu w Pradze*, „Studia z najnowszych dziejów powszechnych”, t. 3, PWN, Warszawa 1963.

²⁵ *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935–1945)*, t. 1–4, Londyn 1964–1972 – trzy pierwsze tomy, obejmujące lata 1935–1937, opracował Tytus Komarnicki, dyplomata, delegat przy Lidze Narodów; czwarty tom, za lata 1938–1939, przygotował do druku Józef Zarański.

sposoby wykorzystywali historycy, rekonstruując sposób myślenia polskiego kierownictwa o polityce międzynarodowej i narastającym zagrożeniu bytu państwa.

Istotnym uzupełnieniem *Diariusza* pozostaje korespondencja osobista wiceministra Szembeka, dotychczas tylko fragmentarycznie ogłoszona drukiem. Listy wymieniane z Romanem Dębickim w latach 1937–1939 opublikował na łamach czasopisma „Niepodległość” Wacław Jędrzejewicz²⁶.

Dużym osiągnięciem Jędrzejewicza było przygotowanie wydania w języku angielskim materiałów dotyczących misji ambasadorów w Berlinie i Paryżu²⁷. Wagi tego przedsięwzięcia nie pomniejsza to, że posłużył się metodą, która nie ułatwia analizy – połączył dokumenty i wspomnienia w jeden zwarty tekst, zaznaczając tylko, co jest dokumentem, a co późniejszą relacją ambasadorów.

Doniosłe znaczenie dla poznania polskiej polityki zagranicznej w roku 1938 ma obszerny tom opracowany przez Jerzego Tomaszewskiego i Zbigniewa Landaua, oparty głównie na kwerendzie w AAN²⁸, który w niejednym miejscu koryguje publikację papierów Józefa Lipskiego pod redakcją Jędrzejewicza.

Niewielką wartość poznawczą mają wydane materiały do historii stosunków polsko-radzieckich, tak dobrane, by potwierdzić z góry przyjętą tezę²⁹. Najważniejsze dokumenty dotyczące relacji politycznych między II Rzeczpospolitą a ZSRR opublikował Jerzy Kumaniecki³⁰.

²⁶ W. Jędrzejewicz (red.), *Diariusz i teki Jana Szembeka. 1935–1945 opracowane przez Tytusa Komarnickiego i Józefa Zarańskiego. Materiały uzupełniające*, „Niepodległość”, t. 15, Instytut Piłsudskiego, Nowy Jork – Londyn 1982.

²⁷ W. Jędrzejewicz (red.), *Diplomat in Berlin 1933–1939: Papers and Memoirs of Józef Lipski, Ambassador of Poland*, Columbia University Press, New York – London 1968 i *Diplomat in Paris 1936–1939: Papers and Memoirs of Juliusz Łukasiewicz, Ambassador of Poland*, Columbia University Press, New York 1970. Papiery Łukasiewicza wydane zostały po polsku w 1989 r., później w wersji rozszerzonej: W. Jędrzejewicz, H. Bułhak (red.), *Juliusz Łukasiewicz, Dyplomata w Paryżu 1936–1939*, Instytut Historii PAN, Warszawa Oficyna Wydawnicza „Gryf”, Warszawa 1995.

²⁸ Z. Landau, J. Tomaszewski (oprac.), *Monachium 1938. Polskie dokumenty dyplomatyczne*, PWN, Warszawa 1985.

²⁹ E. Basiński i in. (red.), *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. 6: 1933–1938, Pracownia Historii Stosunków Polsko-Radzieckich PAN, Instytut Słowianoznawstwa AN ZSRR, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967.

³⁰ J. Kumaniecki (oprac.), *Stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z państwem radzieckim 1918–1945. Wybór dokumentów*, Warszawa 1991.

Ucieszyła badaczy krytyczna edycja pism Józefa Becka pod patronatem Instytutu Literackiego w Paryżu³¹. Kilka dokumentów dodanych przez Annę M. Cienciałą do wspomnień ministra odnosi się do wydarzeń roku 1938.

Odnotować też trzeba tom przygotowany przez Stefanę Stanisławską, poświęcony sprawie polskiej w czasie II wojny światowej, w którym znajdziemy kilka dokumentów wcześniejszych³². Z planowanych sześciu tomów źródeł do dziejów polskiej polityki zagranicznej, pod redakcją Włodzimierza T. Kowalskiego, ukazał się jeden³³. Ważne dokumenty z roku 1938 zamieścili w swych wyborach Stanisław Sierpowski³⁴ oraz Maria Nowak-Kiełbikowa i Tadeusz Jędruszcak³⁵.

Jerzy Tomaszewski ogłosił materiały dotyczące kontaktów polsko-rumuńskich w sprawie zamiaru wykorzystania przez lotnictwo radzieckie rumuńskiej przestrzeni powietrznej w celu udzielenia pomocy Czechosłowacji³⁶. Opublikował również dokumenty dyplomatyczne odnoszące się do pogromu Żydów w Niemczech w listopadzie 1938 r.³⁷ Wydawnictwa źródłowe z ostatnich lat przyniosły obszerny materiał ilustrujący działania polskiego wywiadu na Zaozniu i Rusi Zakarpackiej³⁸.

³¹ A.M. Cienciała (red.), *Polska polityka zagraniczna w latach 1926–1932 [właśc. 1926–1939], na podstawie tekstów min. Józefa Becka*, Instytut Literacki, Paryż 1990.

³² S. Stanisławska (red.), *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów*, PISM, PWN, Warszawa 1965.

³³ W.T. Kowalski (red.), *Polska w polityce międzynarodowej (1939–1945). Zbiór dokumentów 1939*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1989.

³⁴ S. Sierpowski (red.), *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego*, t. 3: 1935–1939, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1992.

³⁵ T. Jędruszcak, M. Nowak-Kiełbikowa (red.), *Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939*, t. 2: 1933–1939, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1996.

³⁶ J. Tomaszewski, *Polska korespondencja dyplomatyczna na temat wojskowej pomocy ZSRR dla Czechosłowacji w 1938 r. przez terytorium Rumunii*, „Z dziejów rozwoju państw socjalistycznych” 1983, t. 1, nr 1.

³⁷ J. Tomaszewski (oprac.), „*Noc kryształowa*” w relacjach polskich konsulatów, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1980, nr 2–3.

³⁸ K. Badziak, G. Matwiejew, P. Samuś (oprac.), „*Powstanie*” na Zaozniu w 1938 r. *Polska akcja specjalna w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego WP*, „Adiutor”, Warszawa 1997; idem, *Akcja „Łom”. Polskie działania dywersyjne na Rusi Zakarpackiej w świetle dokumentów Oddziału II Sztabu Głównego*, „Adiutor”, Warszawa 1998; M.P. Deszczyński (oprac.), *Sprawa Zaozlia*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1995, nr 112.

PODSTAWA WYBORU, ZASADY EDYCJI, OPRACOWANIE DOKUMENTÓW

Na treść dokumentów wytwarzanych przez resort musiał wpływać sposób jego funkcjonowania. Józef Beck jako polityk i minister nie miał zwyczaju szczegółowo wprowadzać współpracowników w swoje plany i przemyślenia, a w służbie zagranicznej nade wszystko cenił zwięzłość i dyskrecję. Własnych uwag o sytuacji międzynarodowej, o położeniu Rzeczypospolitej zostawił niewiele³⁹. Z pewnością nie ułatwia to studiów nad polską polityką zagraniczną w okresie jego ministerialnej kadencji.

W ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej centrum decyzyjne w MSZ przeniosło się z Departamentu Politycznego do Gabinetu Ministra. W ministerstwie, zdaniem ówczesnego kierownika referatu sowieckiego Stanisława Zabięły, nastąpił wyraźny podział na grono kierownicze, które myślało, oceniało, dokonywało syntezy i decydowało, oraz na pozostałych urzędników, którzy zbierali materiały i obserwacje, opracowywali je i analizowali, a rezultaty swych prac przedstawiali szefom, by wyciągnęli odpowiednie wnioski⁴⁰. Jan Szembek, będący zastępcą ministra, prowadził korespondencję z placówkami dyplomatycznymi, często podpisywał instrukcje i analizował raporty, ale nie podejmował decyzji, jego działania nie wykaczały poza rolę administratora.

Historycy dyplomacji są zgodni co do tego, że istotny wpływ na kształtowanie polityki zagranicznej mieli ambasadorzy w głównych stolicach europejskich. Cieszyli się zaufaniem ministra Becka, chociaż nie wszyscy byli „jego ludźmi”. W sprawach Niemiec Beck liczył się ze zdaniem ambasadora Józefa Lipskiego. Jeśli chodzi o złożone relacje z Francją, polegał na kompetencjach ambasadora Juliusza Łukasiewicza. Wysokie notowania miał z pewnością Edward Raczyński, ambasador w Londynie, wnikliwy obserwator polityki Wielkiej Brytanii i rzecznik zacieśnienia z nią stosunków. Polskie kierownictwo przywiązywało też dużą wagę do stosunków z Włochami.

³⁹ Jeśli oczywiście pominąć wspomnienia dyktowane w czasie internowania w Rumunii (J. Beck, *Ostatni raport*, przedmowa M. Wojciechowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987). Nieco światła na postać ministra rzucają relacje uczestników i świadków wydarzeń, szczególnie pamiętnik jego sekretarza Pawła Starzeńskiego, *Trzy lata z Beckiem*, oprac. B. Grzełowski, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1991 (wyd. I – Londyn 1972).

⁴⁰ S. Zabięły, „Pamiętniki 1902–1936”, cz. III, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Akc., sygn. 196/71.

Ambasadorem w Rzymie był od czerwca Bolesław Wieniawa-Długoszowski⁴¹. Głównym ekspertem od stosunków ze Związkiem Radzieckim pozostawał ambasador Waław Grzybowski, ale dzielił tę rolę z naczelnikiem Wydziału Wschodniego Tadeuszem Kobyłańskim. Funkcję posła w Pradze pełnił Kazimierz Papée.

Stan zachowania polskiej dokumentacji dyplomatycznej z okresu międzywojennego, zwłaszcza z ostatnich lat przed wybuchem II wojny światowej, pozostawia wiele do życzenia. W wyniku wydarzeń wojennych zasób archiwalny MSZ został zdekompletowany. Część akt planowo zniszczono, większość wpadła w ręce nieprzyjacielskie i nie wszystkie przetrwały wojenną zawieruchę⁴². Podczas ewakuacji z Warszawy kierownictwo resortu zabrało – jak pisze Henryk Batowski – „tylko mniejszą część akt uważaną za najcenniejszą”⁴³. Podobnie postąpili kierownicy ważniejszych placówek. Wszystkie te dokumenty zostały potem przekazane Rządowi RP na uchodźstwie i w roku 1940 posłużyły do przygotowania Polskiej Białej Księgi⁴⁴. Przechowuje je dzisiaj Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.

Podstawę tego tomu stanowią dokumenty wybrane podczas kwerend w Archiwum Akt Nowych i Instytucie Sikorskiego. W AAN interesowały nas przede wszystkim materiały wydziałów Zachodniego i Wschodniego MSZ oraz akta z Gabinetu Ministra, gdzie trafiły notatki z rozmów ministra Becka z zagranicznymi politykami i przedstawicielami w Warszawie. Niektóre brakujące notatki można znaleźć w zespołach różnych placówek (np. Ambasada Berlin, Ambasada Rzym). Kwerendą objęto też dostępne w AAN zmikro-

⁴¹ Zastąpił na tym stanowisku Alfreda Wysockiego.

⁴² Sprawy te omawia Edward Kołodziej we wstępie do *Inwentarza akt Ministerstwa Spraw Zagranicznych z lat (1915–1917) 1918–1939*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2000. Zob. także H. Batowski, *Niedoszła „Biała Księga” z roku 1940: rozprawa źródłoznawcza*, „Secesja”, Kraków 1993.

⁴³ H. Batowski, *Z dziejów dyplomacji polskiej na obczyźnie (wrzesień 1939 – lipiec 1941)*, Wydawnictwo Literackie, Kraków–Wrocław 1984, s. 317.

⁴⁴ W wersjach językowych: francuskiej (*Les relations polono-allemandes et polono-soviétiques au cours de la période 1933–1939. Recueil de documents officiels*, Flammarion, Paris 1940), angielskiej (*Official Documents Concerning Polish-German and Polish-Soviet Relations 1933–1939. The Polish White Book*, Roy-Publishers, New York [1940]) i niemieckiej (*Die polnisch-deutschen und die polnisch-sowjetrussischen Beziehungen im Zeitraum von 1933 bis 1939. Dokumente und Urkunden zum Kriegsausbruch*, Basel 1940) o wspólnej numeracji dokumentów.

filmowane archiwalia z Instytutu Hoovera. W IPMS najprzydatniejsze były akta przechowywane w zespołach: MSZ i Ambasada Londyn.

Ważne okazały się poszukiwania w zbiorach Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku – zwłaszcza w kolekcjach akt Juliusza Łukasiewicza, Józefa Lipskiego, Romana Dębickiego i Leona Orłowskiego⁴⁵. Nie pominięto zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu, Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych oraz Archiwum Państwowego w Gdańsku, które przechowuje akta Komisarza Generalnego RP w Wolnym Mieście.

Udało się odnaleźć sporo dokumentów nowych – nie tyle dotychczas nieznanymi, co nieprzeanalizowanymi wystarczająco w historiografii. W sumie tom ten przynosi istotne uzupełnienie podstaw źródłowych do dziejów polskiej polityki zagranicznej, chociaż nie zmienia zasadniczego zarysu wydarzeń. Zrezygnowano (z nielicznymi wyjątkami) z publikacji traktatów, układów, umów, przemówień, komunikatów czy deklaracji. Pominięto także dokumenty dotyczące spraw wojskowych i gospodarczych.

Dokumenty zamieszczono w porządku chronologicznym. W „główce” każdego dokumentu podano dzienną datę jego wytworzenia (jeśli jej ustalenie było niemożliwe, datę przybliżoną w nawiasie kwadratowym) oraz wystawcę i odbiorcę, rezygnując jednak z każdorazowego podawania nazwisk: ministra, wiceministrów, szefów placówek dyplomatycznych czy wyższych urzędników MSZ (ograniczono informacje do pełnionych funkcji). W przypadku szyfrogramów czy raportów placówek dla Centrali – też nie umieszczano jej w „główce”.

Wszystkie dokumenty publikowane są w całości, lecz bez opisu kancelaryjnego (pieczęci, oznak kancelaryjnych, adnotacji „za zgodność”, informacji o liczbie egzemplarzy itp.). Pominięto nagłówki będące częścią formularza (np. „Poselstwo Rzeczypospolitej Polskiej” czy „Telegram szyfrowy przychodzący”). Zrezygnowano z publikacji rozdzielnika, przenosząc do przypisów informacje o przesłaniu kopii dokumentu do placówek za granicę lub rozesłaniu poza MSZ (np. do Oddziału II Sztabu Głównego).

Nie podano informacji o kopiach dokumentu w innych zespołach bądź archiwach. Zachowano klauzule tajności. Zrezygnowano (poza nielicznymi wyjątkami) z publikacji pism przewodnich, ich treść (jeśli miała istotne

⁴⁵ W. Stępnia, *Archiwalia polskie w zbiorach Instytutu Hoovera Uniwersytetu Stanforda*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 1997.

znaczenie) omawiając w przypisie. Zrezygnowano z rozwijania w dokumentach zastosowanych skrótów – ich wykaz zamieszczono osobno. Uzupełnienia redakcyjne (nieliczne) oznaczono nawiasem kwadratowym.

Wszystkie dokumenty opublikowano na podstawie oryginałów przechowywanych w archiwach, niezależnie od wcześniejszych edycji, o których poinformowano, podając pod dokumentem zapis bibliograficzny w wersji skróconej. Zastosowano następujące skróty bibliograficzne:

- DBFP – *Documents on British foreign policy 1919–1939*, ser. 3, t. 3: 1938–1939, E.L. Woodward, Rohan Butler, Margaret Lambert (red.), His Majesty's Stationery Office, London 1950
- DDF – *Documents diplomatiques français 1932–1939*, ser. 2 (1936–1939), t. 12: 3 octobre – 30 novembre 1938, Paris 1978
- DDPZ – Tadeusz Jędruszczak, Maria Nowak-Kiełbikowa (red.), *Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939*, t. 2: 1933–1939, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1996
- *Diplomat in Berlin* – Waław Jędrzejewicz (red.), *Diplomat in Berlin 1933–1939: Papers and Memoirs of Józef Lipski, Ambassador of Poland*, Columbia University Press, New York – London 1968
- *Diplomat in Paris* – Waław Jędrzejewicz (red.), *Diplomat in Paris, 1936–1939: papers and memoirs of Juliusz Łukasiewicz, Ambassador of Poland*, Columbia University Press, New York 1970
- DMPR – Euzebiusz Basiński i in. (red.), *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, t. 6: 1933–1938, Pracownia Historii Stosunków Polsko-Radzieckich PAN, Instytut Słowianoznawstwa AN ZSRR, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967
- *Dokumenty o stosunkach rumuńsko-polskich* – Jerzy Tomaszewski, *Dokumenty o stosunkach rumuńsko-polskich po konferencji monachijskiej*, „Studia z dziejów ZSRR i Europy Środkowej”, t. 15, Instytut Historii PAN, Ossolineum, Wrocław 1979
- *Dokumenty z przedednia drugiej wojny światowej* – *Dokumenty i materiały z przedednia drugiej wojny światowej*, t. 1: listopad 1937–1938, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1949
- DPSR – *Documents on Polish-Soviet Relations 1939–1945*, t. 1: 1939–1943, General Sikorski Historical Institute, Heinemann, London 1961
- *Droga do Gdańska* – Marek Kornat, *Droga do Gdańska. Autostradą przez Korytarz*, „Pomocnik historyczny”, dod. do: „Polityka” z 18 lutego 2006 r.
- *Druga Rzeczpospolita* – Aleksander Łuczak, Józef R. Szaflik, *Druga Rzeczpospolita. Wybór dokumentów*, LSW, Warszawa 1988
- DTJS – Józef Zarański (red.), *Diariusz i teki Jana Szembeka (1935–1945)*, t. 4, Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Londyn 1972

- DTJS materiały uzupełniające – Waław Jędrzejewicz (red.), *Diariusz i teki Jana Szembeka 1935–1945 opracowane przez Tytusa Komarnickiego i Józefa Zarańskiego*. Materiały uzupełniające, „Niepodległość”, t. 15, Instytut Piłsudskiego, Nowy Jork – Londyn 1982
- *Dwie instrukcje Becka z września 1938 r.* – Józef Chudek (red.), *Dwie instrukcje Becka z września 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 2
- *Dyplomata w Paryżu* – Waław Jędrzejewicz, Henryk Bułhak (red.), Juliusz Łukasiewicz, *Dyplomata w Paryżu 1936–1939*, Instytut Historii PAN, Warszawska Oficyna Wydawnicza „Gryf”, Warszawa 1995
- *Dzieje Polski 1918–1939* – Władysław A. Serczyk (red.), *Dzieje Polski 1918–1939. Wybór materiałów źródłowych*, KAW, Kraków 1990
- *Europe in Decay* – Lewis B. Namier, *Europe in Decay. A Study in Disintegration 1936–1940*, Macmillan, London 1950
- *Historia Polski 1918–1939* – Witold Pronobis, Ryszard Sudziński, *Historia Polski 1918–1939 w świetle źródeł*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1982
- *Korespondencja szyfrowana ambasadora Lipskiego* – Józef Chudek (red.), *Korespondencja szyfrowana ambasadora Lipskiego z września 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 5
- *Lietuvos užsienio reikalų ministrai* – A. Gaigalaitė i in., *Lietuvos užsienio reikalų ministrai, 1918–1940*, Šviesa, Kaunas 1999
- *Monachium 1938* – Zbigniew Landau, Jerzy Tomaszewski, *Monachium 1938: Polskie dokumenty dyplomatyczne*, PWN, Warszawa 1985
- „Monitor Polski” nr 271 – „Monitor Polski” 1938, nr 271 z 28 listopada
- „Monitor Polski” nr 59 – „Monitor Polski” 1938, nr 59 z 14 marca
- „Monitor Polski” nr 64 – „Monitor Polski” 1938, nr 64 z 19 marca
- *Na południe od Karpat* – Jerzy Tomaszewski, *Na południe od Karpat*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2002, t. 2, nr 6 (10)
- *Nowyje dokumenty* – Ziemschow i in. (red.), *Nowyje dokumenty po istorii Mjunchiena*, Gosudarstwennoie izdatielstwo političeskoj literatury, Moskwa 1958
- PBK – tzw. Polska Biała Księga, w wersjach językowych: francuskiej (*Les relations polono-allemanes et polono-soviétiques au cours de la période 1933–1939. Recueil de documents officiels*, Flammarion, Paris 1940), angielskiej (*Official Documents Concerning Polish-German and Polish-Soviet Relations 1933–1939. The Polish White Book*, Roy-Publishers, New York [1940]) i niemieckiej (*Die polnisch-deutschen und die polnisch-sowjetrussischen Beziehungen im Zeitraum von 1933 bis 1939. Dokumente und Urkunden zum Kriegsausbruch*, Basel 1940) o wspólnej numeracji dokumentów
- *Polish-Soviet Relations – Polish-Soviet Relations 1918–1943. Official Documents*, Washington [1943]

- *Polnische Dokumente – Polnische Dokumente zur Vorgeschichte des Krieges*, Zentralverlag der NSDAP, Berlin 1940
- *Polska 1939 roku* – Marek Kornat, *Polska 1939 roku wobec paktu Ribbentrop–Mołotow*, PISM, Warszawa 2002
- *Polska a Monachium* – Stefania Stanisławska, *Polska a Monachium*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967
- *Polska korespondencja dyplomatyczna* – J. Tomaszewski, *Polska korespondencja dyplomatyczna na temat wojskowej pomocy ZSRR dla Czechosłowacji w 1938 r. przez terytorium Rumunii*, „Z dziejów rozwoju państw socjalistycznych” 1983, t. 1, nr 1
- *Polska polityka zagraniczna* – Anna M. Cienciała (red.), *Polska polityka zagraniczna w latach 1926–1932 [właśc. 1926–1939], na podstawie tekstów min. Józefa Becka*, Instytut Literacki, Paryż 1990
- *Polska w latach 1918–1939* – Wojciech Wrzesiński (red.), *Polska w latach 1918–1939. Wybór tekstów źródłowych do nauczania historii*, WSiP, Warszawa 1986
- *Polska w polityce międzynarodowej* – Włodzimierz T. Kowalski (red.), *Polska w polityce międzynarodowej (1939–1945): Zbiór dokumentów 1939*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1989
- *Polsko-radzieckie stosunki gospodarcze* – Stanisław Łopatniuk, *Polsko-radzieckie stosunki gospodarcze 1921–1939*, IKS PĀN, Warszawa 1987
- *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna* – Ludwik Gelberg (red.), *Prawo międzynarodowe i historia dyplomatyczna*, t. 2, PWN, Warszawa 1958
- *Rozmowa Beck–Hitler* – Andrzej Garlicki, *Rozmowa Beck–Hitler*, „Kultura” (Warszawa) z 1 lutego 1970
- *Rozmowa Göring–Lipski* – Józef Chudek (red.), *Rozmowa Göring–Lipski z 24 sierpnia 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 3
- *Rozmowy Beck–Göring* – Józef Chudek (red.), *Rozmowy Beck–Göring z 23 lutego 1938 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 1960, nr 5
- *Rozmowy Bonnet–Łukasiewicz* – Józef Chudek (red.), *Rozmowy Bonnet–Łukasiewicz w okresie przedmonachijskim*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 6
- *Sprawa Bogumina* – Józef Chudek (red.), *Sprawa Bogumina w dokumentach polskich*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 9
- *Sprawa polska* – Stefania Stanisławska (red.), *Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej: Zbiór dokumentów*, PISM, PWN, Warszawa 1965
- *Stosunki polsko-czechosłowackie* – Bogusław Kozusznik, *Stosunki polsko-czechosłowackie na emigracji w latach 1939–1945*, „Świat i Polska” 1946, nr 6–7
- *Stosunki polsko-radzieckie* – Tadeusz Cieślak (red.), Euzebiusz Basiński (oprac.), *Stosunki polsko-radzieckie w latach 1917–1945. Dokumenty i materiały*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1967

- *Stosunki RP z państwem radzieckim* – Jerzy Kumaniecki (oprac.), *Stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z państwem radzieckim 1918–1945. Wybór dokumentów*, PWN, Warszawa 1991
- *Umowa Göring–Beck* – Stefania Stanisławska (oprac.), *Umowa Goering–Beck z 23 lutego 1938 roku*, „Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu 1914–1939”, t. 3, PWN, Warszawa 1960
- *W świetle archiwów Wilhelmstrasse* – Stanisław Zabiełło (red.), *Polska polityka zagraniczna w świetle archiwów Wilhelmstrasse (1937–1938)*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 7
- *Warszawska filia Antykominternu* – Stefania Stanisławska (red.), *Warszawska filia Antykominternu. Nie opublikowane dokumenty MSZ Polski w sprawie tzw. Ekspozytury Kominternu w Pradze*, „Studia z najnowszych dziejów powszechnych”, t. 3, PWN, Warszawa 1963
- *Węgry i Polska w okresie kryzysu czechosłowackiego* – Jarosław Jurkiewicz (red.), *Węgry i Polska w okresie kryzysu czechosłowackiego 1938*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 7–8
- *Wizyta Becka* – Andrzej Garlicki, *Wizyta Becka w Berlinie*, „Kultura” (Warszawa) z 25 stycznia 1970 r.
- *Wrześniowy kryzys (Lipski)* – Józef Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki w raportach ambasadora Lipskiego*, PISM, Warszawa 1958 („Zeszyty Historyczne”, nr 7, na prawach rękopisu)
- *Wrześniowy kryzys (Londyn)* – Józef Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach Ambasady RP w Londynie*, PISM, Warszawa 1958 („Zeszyty Historyczne”, nr 8, na prawach rękopisu)
- *Wrześniowy kryzys (Łukasiewicz)* – Józef Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach ambasadora Łukasiewicza*, PISM, Warszawa 1960 („Zeszyty Historyczne”, nr 10, na prawach rękopisu)
- *Wrześniowy kryzys (Raczyński)* – Józef Chudek (red.), *Wrześniowy kryzys czechosłowacki 1938 r. w raportach ambasadora Edwarda Raczyńskiego*, „Sprawy Międzynarodowe” 1958, nr 1
- *Wybór aktów i dokumentów* – *Wybór aktów i dokumentów dotyczących polskiej polityki zagranicznej w okresie od 1933 r. do 1939 r.*, PISM, Warszawa 1949
- *Wybór tekstów źródłowych* – Halina Parafianowicz (red.), Krzysztof Buchowski, Robert Kempa (oprac.), *Wybór tekstów źródłowych z historii Polski i powszechnej 1918–1945*, wyd. Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004
- *Wymiana korespondencji Benesz–Mościcki* – Stefania Stanisławska, *Wymiana korespondencji Benesz–Mościcki z września 1938 roku*, „Polityka” z 14 lutego 1959

- *Z raportów ambasadorskich* – Józef Chudek (red.), *Z raportów ambasadorskich Wieniawy-Długoszowskiego*, PISM, Warszawa 1957 („Zeszyty Historyczne”, nr 6, na prawach rękopisu)
- *Źródła* – Stanisław Sierpowski (red.), *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego*, t. 3: 1935–1939, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 1992

W metryczce dokumentu (poza informacją o ewentualnej wcześniejszej edycji) zamieszczono dane o miejscu jego przechowywania (nazwę archiwum, zespołu i numer sygnatury). Cechy formalne podano jedynie w odniesieniu do (nielicznych) rękopisów (pozostałe dokumenty to maszynopisy).

Dokumenty opatrzone przypisami rzeczowymi, ograniczonymi do niezbędnego minimum. Podawane tam datyienne (jeśli nie zaznaczono inaczej) dotyczą 1938 r. Przypisy oryginalne umieszczono między rzeczowymi, oznaczając je literą x, xx itd.

Wprowadzono przypisy literowe, które informują o takich cechach formalnych dokumentu, jak podkreślenia odręczne, zakreślenia na marginesie, przekreślenia, nieczytelne fragmenty czy podpisy. W styl dokumentów nie ingerowano, odręczne dopiski lub komentarze oznaczono kursywą i odpowiednimi przypisami literowymi. Pomijano dopiski z okresów późniejszych, np. przeredagowywanie tekstu w związku z publikacją w Polskiej Białej Księdze. Nie tłumaczono na język polski dokumentów (lub ich fragmentów) sporządzonych w językach obcych. Zrezygnowano z przypisów osobowych – informacje o funkcjach pełnionych w 1938 r. zawiera indeks osobowy.

Zastosowano następujące przypisy literowe:

^a...^a tak w tekście,

^b...^b komentarz odręczny,

^c...^c odręczna poprawka w tekście lub dopisek,

^d...^d podkreślenie odręczne,

^e...^e zakreślone na marginesie,

^f...^f podpis odręczny,

^g...^g podpis nieczytelny,

^h...^h przekreślone,

ⁱ...ⁱ tekst nieczytelny,

^j...^j znak zapytania.

KOREKTA JĘZYKOWA

Ingerencje korektorskie ograniczono do niezbędnego minimum, przyjęto zasadę publikowania dokumentów zgodnie z obowiązującymi w 1938 r. normami (czyli zgodnie z reformą ortografii w 1936 r.). Poprawiono bez zaznaczania oczywiste błędy literowe, ortograficzne i interpunkcyjne, uzupełniono brakujące polskie znaki diakrytyczne. Zachowano wielkie i małe litery. Zrezygnowano z poprawiania nieprawidłowo zapisanych nazwisk obcych, m.in. czeskich, słowackich i litewskich, pozostawiając spolonizowaną ich wersję (np. Benesz zamiast Beneš). Prawidłową pisownię nazwisk zawiera indeks osobowy (z odnotowaniem oryginalnego zapisu).

PODZIĘKOWANIA

Za pomoc udzieloną w czasie kwerendy redaktor tomu pragnie podziękować pracownikom Archiwum Akt Nowych, Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, Biblioteki Polskiej w Paryżu oraz Archiwum Państwowego w Gdańsku. Podziękowania należą się także redaktorowi naczelnemu serii, prof. Włodzimierzowi Borodziejowi, członkom Komitetu Redakcyjnego, szczególnie prof. Jerzemu Tomaszewskiemu, prof. Piotrowi Wandyczowi i prof. Stanisławowi Żerce oraz dr. Janowi Stanisławowi Ciechanowskiemu i dr. Piotrowi M. Majewskiemu.

Marek Kornat

LISTA DOKUMENTÓW

nr	data	tytuł–treść	strona
1	1 stycznia, raport posła w Wiedniu	Wnioski z rozmów z ambasadorem Niemiec: „Porozumienie z Anglią pozostaje nadal głównym celem polityki Hitlera”; kwestią „kapitalnej wagi” odzyskanie „preponderancji” w Sudetach.	3
2	3 stycznia, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do poselstwa w Bukareszcie	„Oddzielny akt uznania aneksji Abisynii jest zbyt szkodliwy”.	4
3	3 stycznia, raport ambasadora w Rzymie	Informacja o poglądach szefa Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych Włoch na sytuację międzynarodową: „użyteczność” układu Rzym–Berlin–Tokio; Wielka Brytania przez taktykę zyskania na czasie „doczeka się wojny prędzej, aniżeli się do niej przygotowuje”.	5
4	[po 3 stycznia], raport ambasadora w Rzymie	Rozmowa z ambasadorem brytyjskim o pakcie antykomunistycznym i warunkach wznowienia rozmów włosko-brytyjskich.	7
5	9 stycznia, raport posła w Rydze	Wymiana opinii z ministrem spraw zagranicznych Łotwy na temat „politycznego i technicznego zamykania się ZSRR”.	9
6	10 stycznia, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie	Uwagi o pogłębiającym się kryzysie Ligi Narodów, sprawie gdańskiej i stosunkach w basenie naddunajskim.	11

7	13 stycznia, notatka z rozmowy ministrów spraw zagranicznych Polski i Niemiec Stanowiska obu rządów w kwestiach Ligi Narodów, Gdańska i mniejszości w Czechosłowacji, polityka wobec państw naddunajskich i zachodnioeuropejskich, ocena sytuacji na Dalekim Wschodzie.	15
8	13 stycznia, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ministrem propagandy Niemiec „Rozmowa ta miała charakter ogólnikowy”.	21
9	13 stycznia, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z marszałkiem Göringiem Zdaniem Göringa: Austria – „sprawą wewnętrzną” narodu niemieckiego, istnienie Czechosłowacji „w formie dzisiejszej (...) niemożliwe”, „odcięcie Polski od Morza” – „nonsensem politycznym”.	22
10	14 stycznia, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z kanclerzem Niemiec „Wywody” Hitlera o „pomyślnie się rozwijających” stosunkach polsko-niemieckich, zagrożeniu komunistycznym we Francji i w Czechosłowacji i „legitymistycznym” w Austrii, sytuacji w ZSRR, niezrozumieniu przez Wielką Brytanię niemieckiej potrzeby kolonii, przewidywanym zwycięstwem Japonii, Lidze Narodów i niemieckiej gospodarce.	26
11	15 stycznia, okólnik ministra spraw zagranicznych „Tok rozmów berlińskich oceniam dodatnio”.	32
12	18 stycznia, raport ambasadora w Waszyngtonie Audiencja u sekretarza stanu: „niekłamana niechęć” Hulla do nazizmu i powściągliwość w ocenie działań ZSRR; pochwała polityki Becka, który „zdołał utrzymać równowagę w morzu totalitaryzmu”; możliwości finalizacji polsko-amerykańskiej umowy handlowej.	32
13	18 stycznia, list ambasadora w Waszyngtonie do ministra spraw zagranicznych Relacja z audiencji u prezydenta: zadowolenie Roosevelta, że Polska, w przeciwieństwie do Rumunii, „nie uległa obcym wpływom”, gdyż „zło pochodzi z nazistowskich Niemiec”; problem wschodnioeuropejskiego antysemityzmu – rozwiązaniem „nowa Palestyna”; „rozczarowanie” do Rosji.	34

-
14	26 stycznia, notatka z rozmowy ministrów spraw zagranicznych Polski i Wielkiej Brytanii	37
	Poglądy rozmówców na Ligę Narodów „nie odbiegające zbyt daleko”; celem wizyty Becka w Berlinie – „zabezpieczenie” interesów gdańskich; polityka Niemiec „wytyczona prostolinijnie i konsekwentnie”; polityka włoska „nie panuje w obecnej fazie nad nerwami”; zbrojenia i zobowiązania sojusznicze; sytuacja w Rumunii i Hiszpanii.	
15	28 stycznia, referat I sekretarza ambasady w Berlinie na konferencji konsularnej	42
	Znaczenie i realizacja jednostronnych deklaracji mniejszościowych – polskiej i niemieckiej; 15-lecie Związku Polaków w Niemczech.	
16	28 stycznia, list podsekretarza stanu do ambasadora w Tokio	52
	„(...) o rozwoju sytuacji międzynarodowej decydują obecnie problemy i wypadki, w których nie tylko że nie mamy bezpośrednich zainteresowań, ale i na których przebieg wpływu mieć nie możemy i nie mamy”.	
17	4 lutego, notatka naczelnika Wydziału Wschodniego	57
	Przejawy „politycznego i technicznego izolowania się Sowietów od strony Europy”.	
18	5 lutego, telegram szyfrowy dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych do chargé d'affaires przy Stolicy Apostolskiej [?]	58
	Planowana wizyta Becka w Rzymie – chęć spotkania z papieżem.	
19	[po 9 lutego], notatka z rozmów podsekretarza stanu z ministrem spraw zagranicznych Węgier	58
	Sympatia węgierskiego ministra do Niemiec „przedhitlerowskich”; Anschluss – „muzyką przyszłości”, choć Hitler się go „nigdy nie wyrzeknie”; alternatywa: odprężenie w stosunkach węgiersko-rumuńskich albo „stanie my się wszyscy wasalami Niemiec”.	
20	12 lutego, list ambasadora w Londynie do dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych (z załącznikami)	61
	Rozmowy Becka i Raczyńskiego z Churchillem o sytuacji międzynarodowej: w razie konfliktu o Czechosłowację „Anglia nie wystąpiłaby czynnie, przynajmniej w pierwszym etapie”; „dobrą stroną konfliktu na Dalekim Wschodzie” – zaangażowanie USA; możliwość współpracy z ZSRR.	

21	12 lutego, raport ambasadora w Berlinie	65
	Zmiana na stanowisku ministra spraw zagranicznych Niemiec: Ribbentrop będzie „wiernie się trzymał dyrektyw kanclerskich”.	
22	12 lutego, raport posła w Wiedniu	68
	Zmiany w niemieckich organach władzy „na korzyść czynników partyjnych” i ich wpływ na sytuację Austrii – w „oświeceniu” odwołanego ambasadora Niemiec w Wiedniu.	
23	14 lutego, list ambasadora w Tokio do ministra spraw zagranicznych	71
	„Ankieta” mocarstw anglosaskich i Francji na temat zbrojeń morskich Japonii.	
24	15 lutego, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie	74
	Wizyta regenta i ministra spraw zagranicznych Węgier; prośba Francuzów, by Beck „zaniechał” podróży do Rzymu; „wyrugowanie (...) elementów staropruskich” z armii niemieckiej powitane „z radością” przez polskie dowództwo.	
25	16 lutego, raport posła w Wiedniu	77
	Rekonstrukcja rządu i amnestia dla przestępców politycznych w Austrii – „całkowite i integralne przyjęcie ultimatum Hitlera”, chociaż zdaniem posła „z zamiarem sabotowania (...) wykonania”; groźba wojny wyolbrzymiana przez Wiedeń; zadziwiająca bierność świata wobec „zgwalcenia niezależności austriackiej”.	
26	18 lutego, telegram szyfrowy posła w Pradze	82
	Opinie dyplomatów o sytuacji w Austrii.	
27	18 lutego, raport posła w Wiedniu	83
	Przyjęcie przez Austriaków niemieckiego ultimatum to jeszcze nie „całkowita kapitulacja twierdzy”, tylko „wyłom w murze obronnym”.	
28	19 lutego, raport ambasadora w Berlinie	85
	Polityka Niemiec wobec Austrii: „Kanclerz Hitler zaryzykował i wygrał”; dalszy rozwój wypadków „trudno jeszcze przewidzieć”.	
29	19 lutego, raport radcy ambasady w Paryżu	90
	Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji o jego zdaniem „niepożądaney” wizycie Becka w Rzymie i przewadze porozumień „ogólniejszych” nad „bilateralnymi”; w opinii radcy rząd francuski „upokorzony i bezradny” po wydarzeniach w Austrii „szuka przede wszystkim alibi”.	

LISTA DOKUMENTÓW

30	21 lutego, notatka ambasady w Berlinie
Program Niemców sudeckich; „polityki rządu niemieckiego w stosunku do Czechosłowacji nie da się znaleźć w oficjalnych enuncjacjach”.	95
31	22 lutego, raport posła w Wiedniu
Stosunek trzech mocarstw do problemów Austrii: bierność Wielkiej Brytanii i Francji, „zdrada” Włoch; rząd austriacki nie prosił o pomoc, „wybrawszy ciernistą drogę szukania porozumienia i przyjaźni z Niemcami”; mowa Hitlera – rozwianie iluzji, opór „niezawodnie będzie (...) praktykowany na najszerszą skalę w ukryciu”.	97
32	23 lutego, notatka z rozmowy generalnego inspektora sił zbrojnych z marszałkiem Göringiem
Zdaniem Hitlera stosunki z Polską „wyrażają się w jasnej i rozsądnej polityce”; rozbudowa niemieckich sił morskich i powietrznych; Rosjanie – „politycznie (...) stałym i bardzo poważnym niebezpieczeństwem”, choć „wojskowo” nietrudni do pokonania.	100
33	23 lutego, list posła w Belgradzie do podsekretarza stanu
Uwagi o polityce zagranicznej i sprawach wewnętrznych Jugosławii.	102
34	23 lutego, raport posła w Budapeszcie
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Węgier: „polityka polska w sprawach (...) basenu naddunajskiego w dużym stopniu uzależniona będzie od poglądów na te sprawy rządu węgierskiego”; „praw do niezależności Austrii (...) nikt nie ma zamiaru bronić”; Polska nie obawia się o swe „uprawnienia” w Gdańsku.	105
35	25 lutego, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie
Spotkanie z premierem Darányi: w Berlinie „zapewniono mu na wypadek akcji niemieckiej w Czechosłowacji przedwojenne granice Węgier”.	108
36	28 lutego, telegram szyfrowy dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych do chargé d'affaires przy Stolicy Apostolskiej [?]
Upoważnienie do rozmów „na własną odpowiedzialność” na temat wizyty ministra u papieża, który „ma kanoniczne wątpliwości”.	108
37	28 lutego, notatka z rozmów ministra spraw zagranicznych z marszałkiem Göringiem
Polityka wobec Austrii, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier; zagrożenie radzieckie; „ze strony Niemiec nie zostaną zrobione Polsce niespodzianki” – możliwość przedłużenia układu z 1934 r.	109

LISTA DOKUMENTÓW

38	3 marca, raport ambasadora w Londynie	115
	Wizyta u nowego ministra spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii, który „wykazał daleko idącą rezerwę”.	
39	4 marca, list ambasadora w Tokio do podsekretarza stanu	117
	Sztabowcy japońscy „sprzedają skórę po niedźwiedziu rosyjskim, podczas gdy nie umieją (...) wyrwać się z objęć chińskiego smoka”.	
40	5 marca, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Niemiec	119
	Stosunki włosko-niemieckie, włosko-brytyjskie i niemiecko-brytyjskie.	
41	5 marca, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie	120
	Niemcy „panem sytuacji w tej części Europy”; osłabienie Francji „nawet niepokojące”; Wielka Brytania „znowu idzie po linii kompromisu ze swymi antagonistami”; dążenie Włoch do „porozumienia z Anglią nawet za cenę pewnych ofiar”; sprawa czechosłowacka: być może „zbliża się chwila, kiedy trzeba będzie zgłosić się po część sukcesji”.	
42	[po 9 marca], notatka z rozmów ministra spraw zagranicznych z premierem i ministrem spraw zagranicznych Włoch	123
	Omówienie włoskiej polityki zagranicznej.	
43	[po 9 marca], notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z chargé d'affaires francuskim w Rzymie	125
	Możliwość poprawy stosunków francusko-włoskich, stałość „stosunku sojuszniczego” polsko-francuskiego.	
44	10 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Ankarze	125
	Opinia ministra spraw zagranicznych Turcji o „wypadkach rosyjskich”: „mobilizacja moralna poprzedzająca mobilizację wojskową”; Ankarę darzy Moskwę „zupełnym zaufaniem”.	
45	[po 11 marca], projekt komunikatu MSZ	126
	Tragiczny incydent na granicy polsko-litewskiej skutkiem „upartej odmowy rządu litewskiego ustanowienia normalnych stosunków sąsiedzkich”.	
46	12 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie	127
	Potwierdzenie w rozmowie z Göringiem stałości stanowiska Polski w kwestii austriackiej.	

LISTA DOKUMENTÓW

47	13 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Berlinie Rozmowa z ambasadorem Niemiec o konieczności wyjaśnienia, „jak się rozwijają sprawy” Czechosłowacji.	128
48	13 marca, raport posła w Pradze Reakcje w Czechosłowacji na Anschluss: „pierwotna panika ustąpiła nieco spokojniejszemu ocenianiu sytuacji”.	128
49	14 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Rzymu) do podsekretarza stanu Zalecenie traktowania z rezerwą wypadków w Austrii; wcześniejszy powrót ministra z Włoch z powodu zajścia na granicy z Litwą.	132
50	15 marca, raport posła w Tallinie Nocne spotkanie z posłem litewskim w Estonii w sprawie incydentu granicznego – przyjęcie nieoficjalnego „communication”.	133
51	15 marca, raport ambasadora w Moskwie Komentarze w ZSRR po Anchlussie – obwinianie Wielkiej Brytanii za „rozzuchwalenie” Niemiec.	134
52	16 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie Zainteresowanie Göringa zatargiem polsko-litewskim.	135
53	16 marca, list szyfrowy ambasadora w Paryżu Kryzys rządowy we Francji; pesymistyczne nastroje na Quai d’Orsay.	136
54	16 marca, raport ambasadora w Berlinie Stosunki niemiecko-czechosłowackie po Anchlussie.	138
55	16 marca, notatka podsekretarza stanu z rozmowy z ambasadorem Wielkiej Brytanii Rząd brytyjski zainteresowany ugodą polsko-litewską.	139
56	17 marca, nota ultymatywna do rządu Litwy Rząd polski za „jedyne załatwienie odpowiadające powadze sytuacji uważa natychmiastowe nawiązanie normalnych stosunków dyplomatycznych”.	140
57	17 marca, telegram szyfrowy ambasadora w Moskwie Rozmowa z ludowym komisarzem spraw zagranicznych: ZSRR „zainteresowany w pokojowym załatwieniu sprawy”.	141

LISTA DOKUMENTÓW

58	18 marca, instrukcja ministra spraw zagranicznych do placówek dyplomatycznych	142
	Wytyczne do rozmów o konflikcie polsko-litewskim: „rząd polski nie będzie tolerował odmownej odpowiedzi” na notę ultymatywną.	
59	[po 18 marca], notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Francji	143
	Zakaz przyjęcia przez placówki zagraniczne, poza poselstwem w Tallinie, odpowiedzi Litwy na polską notę.	
60	19 marca, noty Polski i Litwy o nawiązaniu stosunków dyplomatycznych	144
	Ustanowienie poselstw w Kownie i Warszawie.	
61	19 marca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Moskwie	145
	Prośba o przekazanie Litwinowowi, że „mimo negatywnych działań postronnych Rząd Polski uzyskał załatwienie sprawy litewskiej”.	
62	21 marca, okólnik ministra spraw zagranicznych	146
	Komentarz rozwiązania kryzysu polsko-litewskiego.	
63	22 marca, nota rządu polskiego w sprawie działalności Kominternu	147
	Polski sprzeciw wobec działalności KPCz; pytanie o środki, jakie zamierza podjąć rząd Czechosłowacji.	
64	24 marca, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Kownie	149
	„Kierunek na Bałtyk – to nasz kierunek A”; stosunki z Litwą: „żadnego zamieszania wileńsko-kowieńskiego”.	
65	25 marca, list naczelnika Wydziału Wschodniego do szefa Oddziału II Sztabu Głównego (z załącznikiem)	155
	Państwa bałtyckie wobec możliwości konfliktu niemiecko-radzieckiego: „uwypukla się podatność gruntu bałtyckiego do współpracy z naszą polityką równowagi”.	
66	[po 25 marca], notatka Oddziału II Sztabu Głównego	162
	Rola Łotwy, Estonii i Finlandii w możliwym konflikcie niemiecko-radzieckim: „koncepcja przeciwstawienia się każdemu agresorowi jest wspólną dla wszystkich trzech państw”; konieczność „ugruntowania istniejących w Państwach Bałtyckich tendencji do oparcia swej polityki o Polskę”.	
67	26 marca, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Wielkiej Brytanii	165
	Metody zastosowane wobec Litwy „wzbudziły (...) zastrzeżenia” w Londynie; ambasador „nie rozumie” pol-	

	skiej polityki w stosunku do Czechosłowacji i obaw przed ZSRR.	
68	26 marca, raport radcy ambasady w Berlinie Nastroje w Niemczech po przyłączeniu Austrii: „Przyszły (...) do głosu hamowane lub ukrywane pod naciskiem z góry z przesłanek taktycznych tęsknoty i apetyty nurtujące naród niemiecki”.	166
69	27 marca, raport posła w Pradze W Czechosłowacji „wyłoniły się rzeczywiście istniejące grupy narodowościowe”; roszczenia mniejszości niemieckiej.	168
70	28 marca, raport posła w Pradze Złożenie noty w sprawie antypolskiej działalności Kominternu.	171
71	28 marca, raport posła w Pradze Oświadczenie konsula generalnego w Bratysławie zgodne z instrukcją: Polska „interesuje się w sposób życzliwy wszelkimi objawami formowania się państwowości Słowackiej”.	172
72	28 marca, raport posła w Pradze Komentarze na temat postępowania ZSRR w czasie polsko-litewskiego kryzysu.	173
73	28 marca, raport ambasadora w Rzymie Zmiany stosunku Włoch do niepodległości Austrii; po Anschlussie szukanie „ubezpieczenia się wobec Rzeszy Niemieckiej”.	175
74	31 marca, list ambasadora w Berlinie Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Niemiec o stosunkach polsko-niemieckich; Ribbentrop „mało zorientowany w poszczególnych zagadnieniach i sprawach”.	178
75	31 marca, informacja naczelnika Wydziału Zachodniego dla szefa Oddziału II Sztabu Głównego Rozmowy ambasadora w Paryżu o realizacji układu z Rambouillet.	182
76	1 kwietnia, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego Wstępne zalecenia wykonawcze do ustawy o pozbawieniu obywatelstwa.	184
77	1 kwietnia, raport posła w Pradze Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji o równym traktowaniu mniejszości.	184

LISTA DOKUMENTÓW

78	2 kwietnia, raport posła w Pradze Zdaniem polityków czechosłowackich: „Warszawa nie chce z Pragą rozmawiać”.	186
79	4 kwietnia, raport posła w Pradze Śledztwo w sprawie antypolskiej działalności komunistów w Czechosłowacji.	187
80	4 kwietnia, memorandum Wydziału Wschodniego Dyplomatyczne i prasowe ataki na polską politykę zagraniczną we Francji i Czechosłowacji inspirowane przez ZSRR.	189
81	4 kwietnia, raport ambasadora w Berlinie Nastroje w Niemczech po zmianach politycznych i terytorialnych.	193
82	5 kwietnia, raport konsula w Bratysławie dla posła w Pradze Rozmowa z przywódcą autonomistów słowackich o traktowaniu przez Polskę „problemu Słowacji jako całości”.	198
83	8 kwietnia, raport ambasadora w Moskwie Analiza systemu władzy w ZSRR: „stopniowe likwidowanie ustroju radzieckiego i rewolucyjnego na rzecz biurokratycznego autokratyzmu”; „niemożność rozwiązania problemów elementarnych”.	200
84	9 kwietnia, raport ambasadora w Berlinie Zmiany personalne w niemieckiej dyplomacji.	208
85	11 kwietnia, notatka z rozmowy naczelnika Wydziału Organizacji Międzynarodowych z ambasadorem Wielkiej Brytanii „Gesty” w stosunkach polsko-litewskich; sprawa uznania włoskiego podboju Abisynii; niebezpieczeństwo niemieckie.	210
86	12 kwietnia, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie Przygotowania do „likwidacji” Czechosłowacji, by „uniknąć wszelkiego zaskoczenia, a uzyskać maksimum korzyści”; stosunki z Litwą „rozwijają się nadspodziewanie pomyślnie”.	213
87	12 kwietnia, raport ambasadora w Waszyngtonie Rozmowa z ambasadorem USA w Paryżu o położeniu Czechosłowacji, stosunkach polsko-niemieckich, dezorganizacji armii radzieckiej, emigracji Żydów i prezydencie Rooseveltcie.	215

LISTA DOKUMENTÓW

88	15 kwietnia, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Przewidywania co do polityki nowego rządu francuskiego.	219
89	20 kwietnia, raport posła w Pradze Zdaniem posła niemieckiego Niemcy, Polska i Węgry powinny „porozumieć się zawczasu i podzielić się sferami interesów” w Czechosłowacji.	220
90	[przed 21 kwietnia], notatka Departamentu Konsularnego Polityka emigracyjna i kolonialna.	222
91	22 kwietnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Paryżu W rozmowach z rządem francuskim: „zachowywać daleko idącą rezerwę”.	227
92	24 kwietnia, raport chargé d'affaires ambasady w Moskwie Komentarze w prasie radzieckiej na temat polityki zagranicznej Francji.	228
93	30 kwietnia, pismo posła w Pradze do ministra spraw zagranicznych Czechosłowacji Problem antypolskich działań Kominternu.	231
94	1 maja, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji o sojuszu francusko-brytyjskim i mediacji brytyjskiej w sprawie Czechosłowacji.	232
95	1 maja, raport posła w Pradze Zdaniem posła węgierskiego w kwestii słowackiej „Węgry nie mogą rozpętywać burzy, mogą najwyżej skorzystać z zamieszania”.	236
96	3 maja, raport ambasadora w Moskwie Organ Ludowego Komisariatu Spraw Zagranicznych o sytuacji politycznej w Europie.	237
97	4 maja, raport posła w Pradze Memorandum rządu Czechosłowacji – próba ustalenia udziału mniejszości narodowych w administracji na zasadzie proporcjonalności.	239
98	4 maja, notatka I sekretarza ambasady w Londynie Brytyjsko-francuskie konsultacje rządowe w Londynie: „konieczność wysondowania terenu w Warszawie”.	240

LISTA DOKUMENTÓW

99	4 maja, notatka radcy w referacie bałtyckim Wydziału Wschodniego Łotwa „nigdy nie pomagała nam szczerze w dążeniu naszym do uregulowania stosunków z Litwą”.	244
100	[po 5 maja], niepodpisana notatka o rozmowach na temat problemu czechosłowackiego „Zastrzeżenie przeciw próbom narzucenia Polsce odpowiedzialności za losy Czechosłowacji”; Francuzi i Brytyjczycy „niemile zdziwieni daleko posuniętą rezerwą i obojętnością rządu Polskiego”.	245
101	6 maja, raport radcy ambasady w Berlinie Polityka Rzeszy wobec mniejszości niemieckiej w Czechosłowacji.	249
102	6 maja, list ambasadora w Tokio Informacje o wojnie chińsko-japońskiej.	252
103	9 maja, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z szefem okręgu NSDAP w Wolnym Mieście Gdańsku Zdaniem gauleitera Forstera Gdańsk „jest obiektem, a nie subjektem polityki. Decydują Führer i Pan Minister Beck”.	256
104	11 maja, raport posła w Pradze Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji na temat démarche posłów brytyjskiego i francuskiego o konieczności „poniesienia przez Czechosłowację ofiar na rzecz pokoju europejskiego”.	258
105	12 maja, list dyrektora Departamentu Konsularnego do wojewody śląskiego Prośba o „przychylnie ustosunkowanie się do prac sekcji czechosłowackiej TPPZ”.	261
106	12 maja, raport posła w Pradze Kwestia słowacka w „statucie mniejszościowym” rządu Czechosłowacji.	263
107	12 maja, pismo naczelnika Wydziału Wschodniego do szefa Oddziału II Sztabu Głównego Przelot wojskowych samolotów radzieckich do Czechosłowacji nad Polską i Rumunią – zdziwienie zezwoleniem władz rumuńskich.	264
108	13 maja, raport ambasadora w Berlinie Niemiecka taktyka pozostawiania „jakby na uboczu” w sprawie Sudetów.	265

109	14 maja, instrukcja dla komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku	266
	Wizyta gauleitera Forstera w Warszawie – prośba o przekazanie informacji prezydentowi gdańskiego Senatu.	
110	18 maja, list ambasadora w Berlinie do ministra spraw zagranicznych	267
	Spotkanie z niemieckim sekretarzem stanu: w kwestii sudeckiej rząd niemiecki „nie idzie (...) tak daleko, by stać się partnerem w rozmowach”.	
111	18 maja, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z posłem Estonii	269
	Stanowisko Polski wobec ententy bałtyckiej: jej „słabą stroną” jest, że „dla dwóch państw dominującym czynnikiem jest Rosja, a dla trzeciego, poza nami, Niemcy”.	
112	19 maja, raport ambasadora w Berlinie	270
	Rozmowy o wizycie Hitlera we Włoszech.	
113	21 maja, raport posła w Pradze	273
	Zarządzenia mobilizacyjne w Czechosłowacji.	
114	23 maja, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie	274
	Ambasador Wielkiej Brytanii „zastanawia się, skąd pochodzi alarm w Pradze”.	
115	23 maja, telefonogram szyfrowy posła w Pradze	275
	Minister Krofta o powołaniu rezerwistów: „Czechosłowacja wykazała, (...) że oparta o swoich sojuszników zdecydowana jest się bronić”.	
116	23 maja, okólnik podsekretarza stanu	276
	Stanowisko wobec konfliktu niemiecko-czechosłowackiego: „Utrzymujemy w stosunku do zatargu ekspektatywę”.	
117	24 maja, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego	277
	Zarządzenie ministra spraw zagranicznych w sprawie utraty obywatelstwa „przez osoby, które wstąpiły do służby wojskowej lub cywilnej w Hiszpanii”.	
118	24 maja, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych (z Berlina) do ambasadora w Paryżu	278
	Instrukcje do rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Francji o polityce wobec Czechosłowacji.	
119	24 maja, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do ministra spraw zagranicznych (do Sztokholmu)	280
	Posel niemiecki o mobilizacji w Czechosłowacji: „był to sui generis zamach stanu o celu wewnątrzno-politycznym”.	

LISTA DOKUMENTÓW

120	24 maja, raport ambasadora w Londynie Rozmowa z doradcą rządu Wielkiej Brytanii do spraw zagranicznych: zdaniem dyplomatów brytyjskich „sytuacja w Pradze i Berlinie zelżała”; relacje polsko-brytyjskie.	281
121	24 maja, raport ambasadora w Moskwie Krytyka sesji Rady Ligi Narodów w radzieckiej prasie: „nigdy tak jasno jak obecnie nie zaznaczył się rozdźwięk między stanowiskiem Anglii i Francji z jednej strony, a Związkiem Sowieckim z drugiej”.	283
122	25 maja, raport ambasadora w Moskwie ZSRR, zapewniający o „solidarności sojuszniczej” w sprawie Czechosłowacji, „konsekwentnie zmierza do zaostrożenia sytuacji w Europie środkowej”.	286
123	26 maja, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Wnioski ze spotkania z ministrem spraw zagranicznych Francji: „rządowi francuskiemu zależy w dalszym ciągu bardzo na kontakcie z nami i współpracy”.	287
124	27 maja, telegram szyfrowy podsekretarza stanu Stanowisko Rumunii i Związku Radzieckiego w sprawie konfliktu czechosłowacko-niemieckiego.	288
125	27 maja, list ambasadora w Waszyngtonie do podsekretarza stanu „Cała propaganda (...) montuje opinię publiczną wyraźnie wrogo do faszyzmu”; obraz ZSRR jako „championa demokracji”.	289
126	27 maja, raport ambasadora w Paryżu Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji o wzajemnych oczekiwaniach obu państw.	293
127	[po 27 maja], notatka z rozmów ministrów spraw zagranicznych Polski i Szwecji Wymiana opinii m.in. na temat neutralności państw nordyckich i przyszłości ententy bałtyckiej.	300
128	28 maja, raport ambasadora w Paryżu Uzupełnienie i podsumowanie sprawozdań z rozmów z ministrem spraw zagranicznych Francji: „kwesta określenia z góry naszego stanowiska na wypadek konfliktu francusko-angielsko-niemieckiego jest na razie (...) – wyczerpaną”.	302
129	28 maja, telegram szyfrowy ambasadora w Moskwie Spekulacje dyplomatów o rozwoju sytuacji w Czechosłowacji.	308

LISTA DOKUMENTÓW

130	28 maja, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowa z ambasadorem Attolico o wizycie Hitlera we Włoszech i rokowaniach włosko-francuskich.	309
131	1 czerwca, raport ambasadora w Bukareszcie
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Rumunii o współpracy polsko-rumuńskiej i innych kwestiach polityki zagranicznej obu państw.	311
132	1 czerwca, pismo naczelnika Wydziału Wschodniego do szefa Oddziału II Sztabu Głównego (z załącznikiem)
Memoriał dotyczący przelotu samolotów radzieckich do Czechosłowacji nad terytorium rumuńskim.	314
133	2 czerwca, instrukcja telefoniczna ministra spraw zagranicznych [?] dla ambasadora w Londynie
Zdaniem władz polskich „w interesie pokoju leży, aby rząd brytyjski (...) w Pradze interweniował w interesie wszystkich mniejszości”.	316
134	3 czerwca, raport ambasadora w Londynie
„Wymiana myśli” z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii „nie wyszła poza ton formalny i nie doprowadziła w żadnym punkcie do prawdziwego pogłębienia tematu”.	317
135	3 czerwca, raport posła w Budapeszcie
Stosunki węgiersko-niemieckie, plany rozbioru Czechosłowacji.	320
136	9 czerwca, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Paryżu
Instrukcja do rozmów na Quai d’Orsay: „sytuacja nie jest dojrzała do zasadniczego wyrównania polityki polskiej i francuskiej na Wschodzie Europy”.	322
137	10 czerwca, raport ambasadora w Paryżu
Rozmowa radcy ambasady z René Massiglim o brytyjskiej mediacji w Hiszpanii, stosunkach francusko-włoskich i polsko-francuskich.	324
138	11 czerwca, raport posła w Pradze
„Poufna” konferencja prasowa ministra spraw zagranicznych Czechosłowacji: „statut narodowościowy da mniejszości polskiej takie przywileje, «o jakich ona nigdy nie marzyła»”.	326
139	11 czerwca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji o możliwości „rozwinęcia i utrwalenia współpracy sojuszniczej”.	328

-
140	11 czerwca, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem USA	330
	Ambasador amerykański w Moskwie pod wrażeniem Stalina; zdaniem Biddle'a Polska prowadzi „znakomitą politykę”.	
141	13 czerwca, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Paryżu	333
	Stanowisko rządu polskiego wobec Czechosłowacji: „Polska z pewnością nie będzie tym czynnikiem, z którego inicjatywy wybuchłby ostateczny kryzys”.	
142	15 czerwca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	334
	Minister spraw zagranicznych Francji przekonany o potrzebie „szerszych rozmów z nami, których tematem powinien być (...) całokształt zagadnień Europy Środkowej oraz (...) kwestia ustosunkowania się do Rosji Sowieckiej”.	
143	15 czerwca, raport ambasadora w Londynie	336
	„Wymiana myśli” z premierem i ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii m.in. na temat „neutralizacji” Czechosłowacji.	
144	15 czerwca, raport ambasadora w Londynie	339
	Krótką rozmowa z królem o politykach i polityce.	
145	16 czerwca, list ambasadora w Londynie do ministra spraw zagranicznych	341
	Rząd brytyjski „przejęty negocjacją z Berlinem” – „chłód” wobec Moskwy i Pragi, „rezerwa” wobec Warszawy.	
146	17 czerwca, niepodpisana notatka z rozmowy z przywódcą mniejszości węgierskiej w Czechosłowacji	343
	Wrażenia Eszterházyego z podróży do Berlina; koncepcje „jednoczesnej restauracji Habsburgów w Wiedniu, Budapeszcie i Pradze”.	
147	18 czerwca, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie	345
	Opis sytuacji międzynarodowej – „ostatni okres (...) pod wyraźnym znakiem problemu czechosłowackiego”.	
148	18 czerwca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	348
	Minister spraw zagranicznych Francji „za cel obecnych rokowań odbywających się w Pradze uważa przekształcenie Czechosłowacji w państwo federalne”.	
149	19 czerwca, raport ambasadora w Berlinie	349
	„Przejście na ostrożniejszą i przewlekleszą taktykę” w Niemczech po „akcji” brytyjsko-francuskiej; rozmowa	

- z Göringiem: „z zakończeniem sprawy austriackiej i sudeckiej aspiracje niemieckie w Europie się kończą”.
- 150 20 czerwca, raport posła w Pradze 354
Aktywność posła brytyjskiego w Czechosłowacji: „Być może, że mieszamy się trochę zanadto do spraw wewnętrznych tego kraju, ale nasze intencje nas usprawiedliwiają”.
- 151 20 czerwca, raport ambasadora w Rzymie 356
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Włoch o stosunkach polsko-włoskich „bez żadnych sprzeczności” i polsko-niemieckich, które „są również doskonałe i (...) nie ma żadnych horoskopów, by miały ulec pogorszeniu”, o „notorycznej dla nas nieżyczliwości” Czechosłowacji i „prawie sąsiadach” Węgrach.
- 152 21 czerwca, raport ambasadora w Berlinie 358
Informacje posła rumuńskiego o niemiecko-węgierskiej „kolaboracji wojskowej” przeciw Czechosłowacji.
- 153 23 czerwca, list ambasadora w Berlinie do ambasadora w Londynie 360
Polityka Wielkiej Brytanii i Francji wobec Niemiec; zdaniem ambasadora francuskiego „wszelkie przyczynianie się Polski do rozbioru Czechosłowacji (...) byłoby dla nas pogrążeniem moralnym nie do powetowania”.
- 154 24 czerwca, raport ambasadora w Waszyngtonie 363
Audiencja u prezydenta: prawdopodobieństwo „ogólnego konfliktu europejskiego”; problem emigracji Żydów.
- 155 25 czerwca, raport posła w Pradze 365
Informacja o komunikacie rządowym w sprawie powołania rezerwistów.
- 156 29 czerwca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu 367
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji na temat Czechosłowacji.
- 157 1 lipca, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu 368
Rozmowa z premierem Francji w sprawie Czechosłowacji.
- 158 2 lipca, raport ambasadora w Berlinie 368
Fortyfikowanie niemieckiej granicy zachodniej.
- 159 4 lipca, notatka Wydziału Wschodniego 370
Sytuacja na Dalekim Wschodzie „rozwija się w kierunku konfliktu japońsko-sowieckiego”.

LISTA DOKUMENTÓW

160	[przed 5 lipca], instrukcja Wydziału Wschodniego
Odpowiedź na notę rządu czechosłowackiego „w sprawie akcji komunistycznej”.	372
161	9 lipca, niepodpisana notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Niemiec
Zdaniem strony niemieckiej w sprawie mniejszości „wskazane porozumienie pomiędzy wyższymi urzędnikami resortu MSWew. obu krajów”.	373
162	12 lipca, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie
Stosunki węgiersko-jugosłowiańskie i węgiersko-rumuńskie.	374
163	16 lipca, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Francji
Różnice zdań w sprawie polityki Niemiec wobec Czechosłowacji.	376
164	21 lipca, raport posła w Pradze
Konferencje premiera Czechosłowacji z mniejszościami węgierską i polską na temat nowego statutu narodowościowego.	379
165	22 lipca, raport ambasadora w Londynie
Rozmowa z doradcą rządu brytyjskiego do spraw zagranicznych: „Nasze antyczechosłowackie stanowisko nie może (...) pozostawać bez wpływu niekorzystnego dla stosunków polsko-angielskich”.	381
166	25 lipca, raport posła w Pradze
Minister spraw zagranicznych Czechosłowacji o rozwiązywaniu problemu mniejszości: „ze względów zasadniczych wyodrębnienie Śląska nie da się zrealizować”.	382
167	26 lipca, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ministrem spraw zagranicznych Rumunii
Omówienie stosunków rumuńsko-węgierskich, rumuńsko-radzieckich, rumuńsko-bułgarskich, polsko-czechosłowackich, polsko-francuskich i kwestii emigracji żydowskiej.	383
168	[po 26 lipca], notatka podsekretarza stanu
Sytuacja wewnętrzna i polityka zagraniczna Rumunii.	387
169	29 lipca, telegram szyfrowy radcy ambasady w Londynie
Naciski rządu brytyjskiego, „by koncesje rządu czechosłowackiego były bardziej realne”.	390

LISTA DOKUMENTÓW

170	29 lipca, raport radcy ambasady w Berlinie
Rozmowa z niemieckim podsekretarzem stanu o misji mediacyjnej lorda Runcimana.	391
171	30 lipca, raport radcy ambasady w Londynie
Zdaniem polityków brytyjskich mediacja lorda Runcimana „daje (...) gwarancje, iż niebezpieczeństwo ponownego zaostrenia konfliktu jest na razie odsunięte”.	395
172	3 sierpnia, raport posła w Pradze
W Czechosłowacji „rodzaj i ewentualne konsekwencje” brytyjskiego „angażowania się nasuwają już dziś poważne wątpliwości”.	399
173	5 sierpnia, niepodpisana notatka z rozmów z Włodzimierzem Żabotyńskim
Polska – „centralnym kluczem, gdzie się decydują sprawy żydowskie”; Palestyna – krajem, który „zdolny jest pomieścić całą diasporę żydowską”.	402
174	7 sierpnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Pradze
„Zadaniem chwili jest (...) zapobiec, ażeby misja Runcimana nie spowodowała załatwienia jedynie sprawy Sudeców, (...) z pominięciem sprawy mniejszości polskiej”.	405
175	11 sierpnia, raport ambasadora w Paryżu
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji na temat stosunków sojuszniczych polsko-francuskich i różnych zagadnień międzynarodowych.	406
176	11 sierpnia, raport ambasadora w Berlinie
Opinie dyplomatów o „sytuacji sudeckiej”; „luźna wymiana zdań” z Göringiem: „rozumie konieczność wspólnej polsko-węgierskiej granicy”.	411
177	13 sierpnia, notatka z rozmowy zastępcy podsekretarza stanu z ambasadorem Francji
Francuska démarche w związku z antyczechosłowacką kampanią w prasie polskiej.	416
178	13 sierpnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Belgradzie
Informacje o propozycjach porozumienia węgiersko-jugosłowiańskiego.	417
179	18 sierpnia, raport posła w Pradze
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji o manewrach niemieckich.	418

LISTA DOKUMENTÓW

180	18 sierpnia, niepodpisana notatka z rozmów przedstawicieli polskiego i czechosłowackiego ministerstwa spraw wewnętrznych	419
	Plany współpracy organów bezpieczeństwa obu państw w „zwalczaniu antypolskiej działalności komunistów w Czechosłowacji”.	
181	18 sierpnia, list ambasadora w Tokio do ambasadora Mandżukuo	421
	Sprawa „unormowania” stosunków konsularnych.	
182	20 sierpnia, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu	423
	„Szczegółowa dyskusja nad zagadnieniem Czechosłowacji” z ministrem spraw zagranicznych Francji.	
183	23 sierpnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	425
	Wykorzystywanie organizacji mniejszości narodowych do działań wywiadowczych – informacje do rozmowy z Göringiem.	
184	24 sierpnia, raport ambasadora w Berlinie (z załącznikami)	427
	Rozmowa z Göringiem – analiza możliwości międzynarodowego konfliktu zbrojnego i polityki wobec Czechosłowacji.	
185	24 sierpnia, raport ambasadora w Berlinie	433
	Spotkanie ambasadora z regentem Węgier, który „ma nadzieję, iż oba kraje będą ze sobą graniczyły”.	
186	25 sierpnia, notatka dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	434
	Wskazówki co do sposobu wypowiedzania się w istotnych sprawach politycznych.	
187	26 sierpnia, list ambasadora w Berlinie do naczelnika Wydziału Zachodniego	436
	Polityka Niemiec wobec Polski i Węgier.	
188	29 sierpnia, raport ambasadora w Rzymie	438
	Polityka zagraniczna Włoch; niesłabnący „prestż Mussoliniego w masach”; „nieklamanie życzliwy” stosunek do Polski.	
189	29 sierpnia, raport komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku	445
	Zdaniem konsula niemieckiego „Berlin nie życzy sobie stanowczo zaostrzenia sytuacji w Gdańsku”.	
190	30 sierpnia, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z chargé d'affaires ambasady Wielkiej Brytanii	446
	Misja lorda Runcimana – minister „jest w posiadaniu jedynie mało sprecyzowanych informacji prasowych”.	

LISTA DOKUMENTÓW

191	30 sierpnia, telefonogram dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych do radcy ambasady w Londynie	448
	Instrukcja do rozmowy z brytyjskim ministrem spraw zagranicznych: Beck „byłby wdzięczny za określenie, co lord Halifax uważa za (...) nowy zwrot” w misji lorda Runcimana.	
192	2 września, telegram szyfrowy posła w Pradze	449
	Współpraca przedstawicieli mniejszości w Czechosłowacji.	
193	5 września, list ambasadora w Berlinie	449
	Zabiegi Göringa o spotkanie z Beckiem: „miałby dla Pana Ministra wyjaśnienia największej wagi”.	
194	7 września, raport posła w Budapeszcie	451
	Węgry, mimo proniemieckich sympatii, „obawiają się, by po raz drugi nie znaleźć się w obozie, który mógłby przegrać ewentualną wojnę”.	
195	9 września, list ambasadora w Tokio	454
	Oś Rzym–Berlin–Tokio „zbyt wydłużona i sztuczna, zbyt ma różne końce (...) i zbyt słabo jest naoliwiona”.	
196	10 września, raport ambasadora w Bukareszcie	457
	W razie konfliktu o Czechosłowację „Rumuni zupełnie jeszcze nie wiedzą, jakie stanowisko zająć”.	
197	11 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Paryżu	459
	Wskazówki co do sposobu przedstawiania „dzisiejszej sytuacji”.	
198	[po 12 września], notatka ambasadora w Berlinie	460
	Rozmowy z dygnitarzami niemieckimi w czasie zjazdu NSDAP w Norymberdze o zagadnieniach międzynarodowych: zapewnienia ambasadora, że „więcej nam warta jest szczerza współpraca z Rzeszą, niż przejściowe korzyści”.	
199	13 września, telefonogram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów	468
	Rozmowa z lordem de la Warr o „utrzymaniu (...) kolaboracji” z Radą Ligi Narodów.	
200	13 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	469
	Komunikat Bonneta dla Becka po wystąpieniu Hitlera w Norymberdze: „rząd francuski ocenia sytuację jako groźną i zastanawia się nad wszelkimi możliwymi sposobami uniknięcia wojny”.	

LISTA DOKUMENTÓW

201	13 września, telefonogram szyfrowy posła w Pradze
Mowa Hitlera „wywołała w Sudetach stan wrzenia umysłów”.	471
202	13 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie
Zdaniem brytyjskiego ministra spraw zagranicznych, „istnieje obawa, że Niemcy nie doceniają stanowiska angielskiego”.	472
203	14 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie
Odpowiedź ambasadora „w imieniu własnym” na pytanie brytyjskiego ministra spraw zagranicznych o polską politykę w razie wojny: „Kryzys Czech nie należy do tych, które by mogły obudzić w Polsce głęboką i powszechną, przyjazną dla tego kraju reakcję”.	473
204	14 września, telefonogram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów
Zapewnienie rumuńskiego ministra spraw zagranicznych, że „Rumunia nic nie zrobi bez porozumienia z Polską”.	474
205	14 września, telefonogram szyfrowy posła w Pradze
Sytuacja w Czechosłowacji: „Wszelkie symptomy finiszu”.	475
206	14 września, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu
Rząd francuski „stoi na stanowisku zachowania pokoju za wszelką cenę”.	476
207	15 września, telegram szyfrowy radcy ambasady w Rzymie
Zdaniem włoskiego ministra spraw zagranicznych Beneš „musi się zdecydować na amputację ziem dla uratowania reszty ciała”.	477
208	15 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do posła w Pradze
Konieczność „demonstracyjnego wystąpienia z analogicznym żądaniem” przez organizacje polskie w razie zażądania plebiscytu przez Niemców sudeckich.	478
209	15 września, telefonogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Berlinie

W kwestii plebiscytu na Śląsku Cieszyńskim „gotowi jesteśmy użyć najostrzejszych środków, nie cofając się przed groźbą”. | 479 |
| 210 | 15 września, telefonogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Berlinie

Uzupełnienie wcześniejszej depechy: „popieramy generalną ideę plebiscytu we wszystkich częściach Czechosłowacji”. | 480 |

LISTA DOKUMENTÓW

211	15 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie Żądania Hitlera przed rozmowami niemiecko-brytyjskimi.	480
212	15 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie Informacja o odbytych i planowanych rozmowach.	481
213	15 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie Węgry gotowi „spowodować dywersję na terenach mniejszości węgierskiej na wzór Sudetów”.	482
214	15 września, raport ambasadora w Bukareszcie „Rząd rumuński w każdym razie nie ma zamiaru wpłatać się w ewentualną wojnę”.	482
215	15 września, raport posła w Belgradzie „Uczucie swobody decyzji i względnego bezpieczeństwa Jugosławii wzmacnia brak (...) na nią nacisków ze strony tak mocarstw zachodnich, jak państw osi”.	484
216	16 września, okólnik ministra spraw zagranicznych Wytyczne do rozmów na temat Czechosłowacji.	487
217	16 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie Wykonanie instrukcji – démarcha wobec ministra spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii.	488
218	16 września, raport ambasadora w Berlinie Informacje o spotkaniu Hitler–Chamberlain; rozmowa z Göringiem o żądaniach plebiscytów w Czechosłowacji i „załatwieniach drażliwości” w stosunkach polsko-niemieckich.	489
219	16 września, raport ambasadora w Paryżu „Łamana linia ustosunkowania się opinii politycznej i mas francuskich do sprawy czechosłowackiej przechodzi zmienne koleje”; „raz jeszcze ośrodek decyzji przeniósł się do Londynu”.	492
220	17 września, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Francji o Śląsku Cieszyńskim.	496
221	17 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie Oświadczenie premiera Węgier wobec posła brytyjskiego: „w razie dopuszczenia do dyskryminacji (...) mniejszości węgierskiej w Czechosłowacji rząd węgierski posunie się do ostateczności”.	498

LISTA DOKUMENTÓW

222	17 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Berlinie
Informacja o bieżących działaniach ministerstwa.	498
223	17 września, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie
Chamberlain do Hitlera: „w razie ataku na Czechosłowację Anglia jest zdecydowana wystąpić zbrojnie”.	499
224	17 września, ambasador w Paryżu do ministra spraw zagranicznych Francji
Kwestia plebiscytu w Czechosłowacji.	500
225	18 września, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do posła w Budapeszcie
Wobec możliwości porozumienia Słowaków z Pragą, niezbędne „niezwłoczne zacieśnienie kontaktów węgiersko-słowackich”.	501
226	18 września, telegram szyfrowy zastępcy podsekretarza stanu do posła w Pradze
W Paryżu i Londynie mowa o „konieczności odłączenia terytorium z większością niemiecką”; zamiast „niepraktycznego” plebiscytu „zwołanie konferencji międzynarodowej”.	501
227	18 września, telefonogram szyfrowy posła w Budapeszcie
Wizyta regenta Węgier u Göringa.	502
228	18 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie
Komunikat węgierskiego premiera dla księdza Tiso: „Węgrzy (...) gotowi są dać Słowakom szeroką autonomię według ich życzeń”.	502
229	18 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie
Rozmowa z posłem Rumunii: „Sowiety w razie wojny nie będą domagały się przemarszu”, ale „pod osłoną nocy posyłałyby może samoloty”.	503
230	19 września, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego
Należy „domagać się zgodnie z wolą całego narodu zwrotu do Polski Śląska zaolziańskiego”.	503
231	19 września, telefonogram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do posła w Pradze
Złożenie d�emarche przez ambasadorów w Paryżu, Londynie, Rzymie i Berlinie w sprawie „polskich terytoriów na Śląsku Cieszyńskim”.	504
232	19 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie
Zaproszenie ambasadora do Berchtesgaden na rozmowę z kanclerzem.	504

LISTA DOKUMENTÓW

233	19 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Londynie
Dodatkowe informacje o spotkaniu Hitler–Chamberlain.	505
234	19 września, telegram szyfrowy zastępcy podsekretarza stanu
do poselstwa w Belgradzie i ambasady w Rzymie
W razie wkroczenia wojsk węgierskich do Czechosłowacji „po wszczęciu operacji przez Niemcy, Jugosławia nie zaatakuje Węgier”.	506
235	19 września, telegram szyfrowy delegata przy Lidze Narodów
Państwa porozumienia bałkańskiego „zaniepokojone
możliwością «nierozważnych» kroków ze strony Węgier”.	507
236	19 września, telefonogram szyfrowy posła w Pradze
„Kanya ofiarował Słowakom autonomię pod gwarancją
międzynarodową”.	507
237	19 września, telegram szyfrowy ambasadora w Bukareszcie
Sprawa przepuszczenia wojsk radzieckich przez Ru-
munię.	508
238	19 września, telegram szyfrowy posła w Pradze
Planowane zmiany granic Czechosłowacji.	509
239	19 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora
w Berlinie
Wytyczne do rozmowy z Hitlerem: „jesteśmy zaintereso-
wani w ogólnym sposobie załatwienia kryzysu w Czecho-
słowacji”; „lokalne żądania stawiamy kategorycznie”.	509
240	20 września, telefonogram szyfrowy posła w Pradze
Nastroje w rządzie i społeczeństwie Czechosłowacji.	511
241	20 września, notatka z rozmowy ambasadora w Paryżu z ministrem
spraw zagranicznych Francji
„Nastroje w Paryżu miękkie”.	512
242	20 września, telefonogram szyfrowy ministra spraw zagranicznych
do posła w Budapeszcie
Krytyczna ocena „niezdecydowania i powolności polityki
węgierskiej i braku sprecyzowanych koncepcji”.	513
243	20 września, telefonogram ambasadora w Paryżu
„Sytuacja (...) jest przesądzona, o ile chodzi o re-
windykację wszystkich sąsiadów Czechosłowacji”.	514
244	20 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu
Prośba francuskiego ministra spraw zagranicznych, „aby
rząd polski miał zaufanie do Francji i Anglii”.	514

LISTA DOKUMENTÓW

245	20 września, telegram szyfrowy ambasadora w Rzymie
Rada Mussoliniego, by Polska robiła „jak największy gwałt”, gdyż Wielka Brytania i Francja „mają tendencję do załatwienia kwestii Czechosłowacji jedynie na korzyść Niemców”.	516
246	20 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie
Rozmowa z ambasadorem Włoch o „dyskrecji” brytyjskiego ministra spraw zagranicznych.	517
247	20 września, telegram szyfrowy posła w Pradze
Rozpraszenie obaw księdza Tisy o stosunek Polski „do problemu Słowaczyny i nasze uczciwe intencje”.	518
248	20 września, list ambasadora w Berlinie
Audjencja u Hitlera: roszczenia niemieckie, polskie i węgierskie wobec Czechosłowacji – „poza pewną linią zainteresowań niemieckich mamy zupełnie wolną rękę”; stosunki polsko-niemieckie.	518
249	20 września, oświadczenie rządu polskiego dla ministra spraw zagranicznych Niemiec
Konieczność całościowego rozwiązania problemu mniejszości w Czechosłowacji.	523
250	20 września, wytyczne ministra spraw zagranicznych dla prasy
Wyjaśnienie polityki wobec Czechosłowacji.	523
251	21 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie
Informacje o rozmowach Węgrów z Hitlerem.	525
252	21 września, zarządzenie ministra spraw zagranicznych dla Departamentu Politycznego
Treść not dyplomatycznych dla rządów brytyjskiego, francuskiego i czechosłowackiego w sprawie „załatwienia interesów polskiej grupy narodowościowej w Czechosłowacji”.	526
253	21 września, nota rządu polskiego do rządu Czechosłowacji
Żądania wobec władz czechosłowackich.	528
254	21 września, nota złożona brytyjskiemu ministrowi spraw zagranicznych
Konieczność rozwiązania problemu mniejszości polskiej i węgierskiej w Czechosłowacji.	529
255	21 września, nota złożona francuskiemu ministrowi spraw zagranicznych
Démarche zgodna z zarządzeniem ministra spraw zagranicznych: krytyka postawy Francji w negocjacjach londyńskich.	530

LISTA DOKUMENTÓW

256	21 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	Prośba o poinformowanie rządu niemieckiego o złożonych notach dyplomatycznych.	531
257	21 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Bukareszcie	Powiadomienie władz rumuńskich o przyczynach za rządzeń wojskowych w województwie śląskim.	532
258	21 września, okólnik ministra spraw zagranicznych	W sprawie Śląska Cieszyńskiego „przeszliśmy od zastrzeżeń przeciw dyskryminacji naszych interesów do wyraźnych żądań”.	533
259	[po 21 września], notatka radcy ambasady w Paryżu	Zdaniem dyrektora politycznego francuskiego MSZ: „przed sobotą zapewne (...) starcie niemiecko-czechosłowackie stanie się faktem”; z polskiego punktu widzenia: „Wysunięcie zasady ogólnej wydzielenia z Czechosłowacji mniejszości, które pragną się połączyć z państwami macierzystymi, jest o wiele bardziej godne niż teza, że ustępuje się po przegranych targach wobec siły niemieckiej”.	533
260	22 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie	Odpowiedź ministra spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii na démarchę z 19 września.	537
261	22 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Pradze i konsula w Bratysławie	„Polska nie ma żadnych egoistycznych zamiarów w stosunku do Słowacji (...)”.	538
262	22 września, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie	Zaniepokojenie posła węgierskiego „o stanowisko rumuńskie w ewentualnym starciu węgiersko-czechosłowackim”.	539
263	22 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	Prośba ministra spraw zagranicznych Francji, „aby Rząd polski liczył się z powagą sytuacji i swoją akcją nie stworzył wrażenia, że postępuje analogicznie z Hitlerem”.	539
264	22 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	„Mniej oficjalna część” rozmowy z francuskim ministrem spraw zagranicznych: zdaniem ambasadora „kryzys czechosłowacki jest wstrząsem, w którym giną resztki monarchii austriackiej i panslawizm moskiewski”.	541

LISTA DOKUMENTÓW

265	22 września, notatka z rozmowy zastępcy podsekretarza stanu z ambasadorem Rumunii „Communication orale” rządu rumuńskiego.	543
266	22 września, notatka kierownika referatu w Biurze Personalnym W ZSRR „oburzenie” i „depresja” z powodu „tchórzowskiego i zdradzieckiego” postępowania Francji wobec Czechosłowacji.	544
267	23 września, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie Rozmowy Hitler–Chamberlain: „Kancelarz poruszył również kwestię żądań polskich”.	545
268	23 września, telegram szyfrowy radcy ambasady w Moskwie Stanowisko rządu radzieckiego: groźba wypowiedzenia paktu o nieagresji w razie wkroczenia wojsk polskich na terytorium Czechosłowacji.	545
269	23 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie Żądania Hitlera.	546
270	23 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie Informacja o rozmowie Ciano z ambasadorem brytyjskim.	547
271	23 września, telegram szyfrowy posła w Brukseli Pytanie posła czechosłowackiego, „czy Pan Prezydent Mościcki gotów byłby przyjąć list odręczny Benesza” w sprawie mniejszości.	548
272	23 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie Telefoniczna informacja Ribbentropa o wynikach rozmów niemiecko-brytyjskich.	548
273	23 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla radcy ambasady w Moskwie Odpowiedź na stanowisko ZSRR: z decyzji związanych z obroną państwa polski rząd „nie ma obowiązku przed nikim (...) się tłumaczyć”.	549
274	23 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Londynie Rząd brytyjski „ubolewa nad naszymi zarządzeniami wojskowymi na granicy śląskiej”; wobec Węgier „wystąpiono wczoraj wieczór podobnie”.	550
275	23 września, telefonogram radcy ambasady w Moskwie Rozmowa z zastępcą ludowego komisarza spraw zagranicznych ZSRR o ostatnich posunięciach dyplomatycznych obu państw.	551

LISTA DOKUMENTÓW

276	23 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do posła w Brukseli	Sprawa listu prezydenta Czechosłowacji do prezydenta Polski: „list nie może zastąpić odpowiedzi na ostatnią polską notę dyplomatyczną”.	552
277	23 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze	Rozmowa z nowym premierem Czechosłowacji o konieczności odpowiedzi na notę polską.	553
278	23 września, okólnik ministra spraw zagranicznych	„Czynione (...) wysiłki wywarcia presji na nas, by załatwienie sprawy naszej odsunąć na plan dalszy, są (...) przez nas stanowczo paraliżowane”.	553
279	23 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Bukareszcie i poselstw w Belgradzie i Budapeszcie	Prośba ambasadora Rumunii „o interwencję w Budapeszcie zalecającą powściągliwość”.	554
280	23 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasad w Paryżu, Londynie i Berlinie	Interwencja ambasadora brytyjskiego w związku z koncentracją wojsk polskich na granicy czechosłowackiej – Beck: „nie widzę żadnego powodu dawania wyjaśnień”.	555
281	23 września, list ministra spraw zagranicznych do ambasadora Wielkiej Brytanii	Odpowiedź na notę w sprawie polskich zarządzeń wojskowych.	555
282	23 września, raport ambasadora w Bukareszcie	Zdaniem króla polskie roszczenia „zrozumiałe i jasne”; konieczność „zacieśnienia aliansu” między Polską a Rumunią wobec rosnącej potęgi niemieckiej; prasa rumuńska „kupiona” przez Francuzów.	556
283	23 września, raport ambasadora w Londynie	Rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii o polskim postulacie „równego traktowania” mniejszości w Czechosłowacji; kontakty z posłem węgierskim.	558
284	24 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze	„Mobilizacja wygląda na akt prowokacji na największą skalę”.	563
285	24 września, telefonogram ambasadora w Berlinie	„W tej chwili wyszedł komunikat z Godesbergu”.	563

LISTA DOKUMENTÓW

286	24 września, notatka z telefonogramu ambasadora w Berlinie Rozmowa z Ribbentropem o „komunikacji z Czechosłowacją”.	564
287	24 września, telefonogram posła w Pradze Spotkanie z wiceministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji w sprawie odpowiedzi na polską notę i incydentu granicznego w Cieszynie; uwagi o polityce czechosłowackiej.	565
288	24 września, radiotelefonogram szyfrowy posła w Pradze „Gra” Benesza – ratowanie „osobistej pozycji przez pozbawione już wszelkich skrupułów doszlusowanie do moskiewskich wysiłków podpalenia Europy”.	566
289	24 września, raport ambasadora w Berlinie Wyniki konferencji Hitler–Chamberlain w Bad Godesberg: „punkty widzenia angielski i niemiecki właściwie nie wykazywały wielkich rozbieżności”.	567
290	25 września, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do posła w Budapeszcie Ocena memorandum Hitlera: „umiarkowane i do przyjęcia”.	569
291	25 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze Odpowiedź Czechosłowacji na notę polską.	569
292	25 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Rzymie Wskazówki do rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Włoch.	570
293	25 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Berlinie Instrukcje do rozmów w MSZ Niemiec.	571
294	25 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze „Maszyna państwowa przestawiona jest na wojnę”.	571
295	25 września, notatka ambasadora w Paryżu Zdaniem ambasadora: „dalsze zwracanie się nasze do Pragi za pośrednictwem Paryża i Londynu nie rokuje powodzenia i nie jest wskazane”.	572
296	26 września, radiotelegram szyfrowy posła w Pradze Rozmowa z byłym premierem Czechosłowacji: Praga gotowa na dokonanie cesji terytorialnych, ale „przyjęcie nowych, poniżających, a dla Rzeszy Niemieckiej nieistotnych żądań, jest ze względu na układ nastrojów wewnętrznych niemożliwe”.	573

LISTA DOKUMENTÓW

297	26 września, telegram szyfrowy konsulatu generalnego w Mińsku	574
	Radzieckie zarządzenia wojskowe „wprowadzone tak, że winny rzucić się w oczy”.	
298	26 września, okólnik ministra spraw zagranicznych	575
	Démarche ambasadorów Francji i Wielkiej Brytanii w związku z przewidywanymi koncesjami terytorialnymi Czechosłowacji.	
299	26 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	576
	Nastroje we Francji; ambasador USA „podkreśla analogiczność dążeń naszych i Waszyngtonu”.	
300	26 września, telegram szyfrowy konsula w Bratysławie	577
	W Słowacji „popłoch i strach przeważają nad obowiązkiem narodowym”.	
301	26 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze	578
	Odrzucenie przez Czechosłowację memorandum Hitlera.	
302	26 września, telegram szyfrowy ambasadora w Rzymie	578
	Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Włoch o sytuacji w Czechosłowacji.	
303	26 września, raport ambasadora w Berlinie	579
	Informacje o przebiegu i ustaleniach konferencji w Bad Godesberg uzyskane od polityków niemieckich i przedstawicieli korpusu dyplomatycznego.	
304	27 września, okólnik ministra spraw zagranicznych	583
	Nota czechosłowacka z komentarzem i polska odpowiedź.	
305	27 września, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do posła w Pradze	584
	Naruszenie granicy przez samoloty czechosłowackie.	
306	27 września, telegram szyfrowy posła w Belgradzie	584
	Polityka Jugosławii: „Stanowisko Polski, aczkolwiek krytykowane, jest na ogół dotąd rozumiane”.	
307	27 września, nota rządu polskiego do rządu Czechosłowacji	585
	Żądania ostatecznego rozwiązania kwestii mniejszości polskiej w Czechosłowacji: plebiscyt na terenach spornych, przejęcie terenów z przewagą ludności polskiej.	
308	27 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	587
	„Całkowite przyjęcie warunków godesberskich niemożliwe” dla Francji.	

LISTA DOKUMENTÓW

309	27 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu	588
	Niepokój włoskich dyplomatów: „w razie niedojścia do kompromisu do soboty Anglia i Francja zdecydowane są na wojnę”, a „Italia wojny nie chce”.	
310	27 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Bukareszcie	589
	Instrukcja do rozmów z ministrem spraw zagranicznych Rumunii: skargi na niedostateczne informowanie o polskich planach – niezrozumiałe.	
311	27 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do posła w Budapeszcie	590
	Informacja o korespondencji dyplomatycznej z Praga; zdziwienie z powodu utrzymania przez Węgry połączeń kolejowych z Czechosłowacją.	
312	27 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie	590
	Brytyjsko-węgierskie rozmowy o węgierskich postulatach.	
313	27 września, list prezydenta Polski do prezydenta Czechosłowacji	591
	Odpowiedź na list z 26 września: wyjaśnienie stanowiska polskiego.	
314	27 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	592
	Naświetlenie ostatnich poczynań dyplomatycznych wobec Czechosłowacji; konieczność określenia na mapie „ogólnego zasięgu naszych zainteresowań”, aby uniknąć „starcia politycznego lub, co gorsza, wojskowego między nami a Niemcami”.	
315	27 września, notatka z rozmowy zastępcy podsekretarza stanu z ambasadorem Wielkiej Brytanii	594
	Kwestia zaznaczeń na mapie dołączonej do memorandum niemieckiego.	
316	27 września, raport ambasadora w Berlinie	595
	Rozmowy z sekretarzem stanu i z ministrem spraw zagranicznych Niemiec o ostatnich kontaktach niemiecko-brytyjskich i polsko-czechosłowackich oraz możliwym rozwoju wydarzeń.	
317	27 września, raport konsulatu generalnego w Mińsku dla ambasady w Moskwie	598
	Ostentacyjne radzieckie przygotowania wojenne.	

LISTA DOKUMENTÓW

318	28 września, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie
„Przygotowanie społeczeństwa do wojny psychologicznej i materialnej czyni szybkie postępy”.	600
319	28 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie
Kwestia „skonfrontowania” map żądań terytorialnych: „najdrażliwszy i najpilniejszy do wyjaśnienia jest rejon Bohumina”.	601
320	28 września, raport ambasadora w Berlinie
Skutkiem zabiegów dyplomatów i rozmowy telefonicznej Hitlera z Mussolinim – spotkanie w Monachium.	602
321	28 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Paryżu
Propozycja ambasadora zmobilizowania „wszystkich naszych przyjaciół mniejszych i neutralnych przeciw rozgrywkom wielkich mocarstw mogących doprowadzić do wojny i wyrwać z ich rąk decyzję”.	604
322	28 września, notatka z rozmowy telefonicznej posła w Pradze z naczelnikiem Wydziału Wschodniego
Zdaniem strony czechosłowackiej odpowiedź na polską notę „nie będzie pozostawiała żadnych wątpliwości i wyczerpie całkowicie zagadnienie”.	605
323	28 września, szyfrogram podsekretarza stanu do ambasady w Moskwie
Zawiadomienie o złożeniu noty protestacyjnej w związku z naruszaniem granicy przez samoloty radzieckie.	605
324	28 września, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do posłów w Pradze i Budapeszcie
Zawarcie porozumienia słowacko-węgierskiego.	606
325	28 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie
„Węgry wstrzymają się na razie od zbrojnego wystąpienia”.	607
326	28 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie
Wytyczne do rozmów z Niemcami o „rozgraniczeniu interesów” na Śląsku Cieszyńskim.	607
327	28 września, raport ambasadora w Berlinie
„Konfrontowanie” map z niemieckim sekretarzem stanu.	609
328	28 września, telegram szyfrowy podsekretarza stanu do posłów w Belgradzie i Budapeszcie
Oferta mediacji premiera Jugosławii.	611

LISTA DOKUMENTÓW

329	28 września, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu
Stanowisko Francji w sprawie „konferencji czterech”.	612
330	28 września, telegram szyfrowy posła w Pradze
„Rząd czechosłowacki otrzymał (...) oficjalne zawiadomienie z Londynu, że dzisiaj o godzinie 14-ej wojsko niemieckie wkracza do Czechosłowacji”.	613
331	28 września, telegram szyfrowy konsula w Bratysławie
Rozmowa z Karolem Sidorem: prośba o nadawanie przez Polskie Radio audycji w języku słowackim.	613
332	28 września, telegram szyfrowy ambasadora w Rzymie
Sprawa Polski i Węgier na konferencji monachijskiej „w umyśle, w głowie i sercu” Mussoliniego.	614
333	29 września, radiogram szyfrowy posła w Pradze
Brytyjsko-francuski plan przekazaniu Sudetów Rzeszy Niemieckiej.	615
334	29 września, niepodpisana notatka z rozmowy telefonicznej z ambasadorem w Berlinie
Kwestia braku odpowiedzi Czechosłowacji na polską notę z 27 września.	616
335	29 września, niepodpisana notatka z rozmowy telefonicznej z posłem w Pradze
Poseł „udaje się do praskiego MSZ, ażeby tam odpowiednio zareagować”.	616
336	29 września, notatka z rozmowy zastępcy podsekretarza stanu z ambasadorem Wielkiej Brytanii
Poranne spotkanie ambasadorów brytyjskiego i francuskiego z posłem czechosłowackim – naciski, by „zażądał z Pragi jeszcze dziś pozytywnej i precyzyjnej odpowiedzi na naszą notę”.	617
337	29 września, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Londynie
Wskazówki do rozmów z „poważnymi politykami” na temat konfliktu czechosłowackiego i „jawnie niezycliwego” wobec Polski stanowiska rządu brytyjskiego.	618
338	29 września, okólnik ministra spraw zagranicznych
„Zgodnie z naszymi zasadami nie przyjmujemy rozwiązań powziętych bez naszego udziału, a swych interesów i praw będziemy dochodzić własnymi środkami”.	619

LISTA DOKUMENTÓW

339	29 września, telegram szyfrowy ambasadora w Paryżu
„Od wczoraj” widoczne „odprężenie opinii francuskiej wobec nas, przy (...) odpływie nastrojów prosowieckich”.	619
340	29 września, informacja telefoniczna posła w Pradze
Spotkanie z prezydentem Czechosłowacji – odpowiedź na polską notę „jutro rano”.	620
341	29 września, telegram szyfrowy posła w Budapeszcie
Rząd Węgier „nie może w żadnym razie wyrzec się pretensji do dawnych terytoriów węgierskich o ludności słowiańskiej”.	621
342	29 września, raport ambasadora w Rzymie
„Kronika” polityki Mussoliniego wobec Czechosłowacji z „charakterystyką nastrojów społeczeństwa” Włoch.	621
343	29 września, raport chargé d'affaires przy Stolicy Apostolskiej
Stolica Apostolska wobec kryzysu międzynarodowego – „trudno jest mówić o jednolitym stanowisku”.	624
344	29 września, list posła w Belgradzie do podsekretarza stanu
Informacja o pracy i osiągnięciach poselstwa.	627
345	30 września, radiotelegram szyfrowy posła w Pradze
Aktywność polityków słowackich; „program niepodległego państwa słowackiego pod gwarancją Polski”.	629
346	30 września, notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Wielkiej Brytanii
Ambasador zdziwiony brakiem odpowiedzi rządu czechosłowackiego na polską notę.	630
347	30 września, telefonogram szyfrowy ambasadora w Berlinie
Zdaniem Ribbentropa „Polska może być zadowolona ze sposobu, w jaki jej interesy zostały zabezpieczone w układzie” w Monachium.	630
348	30 września, telegram szyfrowy posła w Pradze
Gorączkowe działania Moskwy „w kierunku zmontowania oporu Czechosłowacji”.	631
349	30 września, telegram szyfrowy ambasadora w Moskwie
Brak komentarzy na temat ustaleń „konferencji czterech”.	632
350	30 września, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Niemiec i ambasadorem Włoch o wynikach konferencji monachijskiej.	632

LISTA DOKUMENTÓW

351	30 września, raport ambasadora w Bukareszcie „Nerwowa i nieprzemyślana” reakcja społeczeństwa rumuńskiego na kryzys czeskosłowacki.	634
352	30 września, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Pradze Sposób doręczenia ultimatum.	638
353	30 września, nota ultymatywna rządu polskiego do rządu Czechosłowacji Żądanie realizacji ustaleń dotyczących cesji terytorialnej na rzecz Polski; plan przejęcia ziem powiatów cieszyńskiego i frysztackiego.	640
354	30 września, notatka naczelnika Wydziału Wschodniego z rozmowy telefonicznej z posłem w Pradze Informacja o doręczeniu ultimatum.	643
355	1 października, okólnik ministra spraw zagranicznych Informacja o złożeniu noty ultymatywnej rządowi Czechosłowacji.	644
356	1 października, telefonogram ambasadora w Bukareszcie Rumuńska propozycja wywarcia nacisku na Czechosłowację.	644
357	1 października, telefonogram ambasadora w Bukareszcie Apel króla Rumunii do prezydenta RP o pokojowe załatwienie sporu terytorialnego z Czechosłowacją.	645
358	1 października, telegram szyfrowy ambasadora w Rzymie „Przyjaćielska rada” Ciano, by „nie spieszyć się zbyttno ze zbrojnym zajmowaniem Śląska Cieszyńskiego”.	646
359	1 października, notatka z informacjami posła w Pradze Przedłużenie terminu złożenia odpowiedzi czeskosłowackiej na polską notę ultymatywną.	646
360	1 października, sprawozdanie z rozmów dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych z ambasadorami Wielkiej Brytanii i Francji Brytyjska propozycja mediacji w sporze polsko-czechosłowackim – „spóźniona”.	647
361	1 października, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie Zapewnienie Ribbentropa, że rząd niemiecki w razie zbrojnego konfliktu polsko-czechosłowackiego zajmie wobec Polski „stanowisko życzliwe”, a w razie starcia polsko-radzieckiego „pójdzie znacznie dalej”.	649
362	1 października, telegram szyfrowy ambasadora w Moskwie Reakcja prasy radzieckiej na konferencję w Monachium.	650

LISTA DOKUMENTÓW

363	1 października, raport ambasadora w Berlinie
Zdziwienie marszałka Göringa, że Polska nie żąda Morawskiej Ostrawy.	651
364	1 października, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowy z niemieckimi dygnitarzami oraz ambasadorami brytyjskim i włoskim o polskim ultimatum.	652
365	2 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla podsekretarza stanu
Treść oświadczenia dla posła Węgier.	655
366	3 października, list generalnego inspektora sił zbrojnych do głównodowodzącego armii francuskiej
Informacje na temat międzynarodowej sytuacji Polski: polska mniejszość w Czechosłowacji, układ wojskowy z Francją i sprawa kredytów.	656
367	4 października, raport ambasadora w Berlinie
Różnice zdań w kwestii polskiej i niemieckiej delimitacji w Czechosłowacji.	657
368	4 października, raport komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku
„Zwycięstwo polskiej polityki w sprawie Śląska Zaolziańskiego stanowiło dla tutejszej opinii publicznej raczej niemiłe zaskoczenie”.	660
369	5 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie
W sporze o Bogumin „w razie potrzeby działać inicjatywnie”.	661
370	5 października, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Rzymie
Instrukcja do rozmowy z Mussolinim: „popieramy aspiracje Węgier do granicy z nami przez Ruś Przykarpacką”.	662
371	6 października, niepodpisana notatka o wizycie dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych Węgier
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych o „planie rewindykacji węgierskich” – sugestia, aby „wojsko polskie zaokupowało Ruś Przykarpacką”; odpowiedź Becka: polski rząd „nie ma wystarczających motywów moralnych”.	662
372	6 października, list ambasadora w Berlinie
Ciąg dalszy tajnych negocjacji w sprawie Bogumina.	665

LISTA DOKUMENTÓW

- 373 6 października, raport ambasadora w Bukareszcie 667
 Król Rumunii „wywiera (...) mocny nacisk na Pragę”
 i „prosi, aby z naszej strony nie nastąpiły fakty nie-
 odwołalne”.
- 374 7 października, raport ambasadora w Bukareszcie 668
 Poparcie przez Polskę roszczeń Węgier do Rusi Przy-
 karpackiej „uchodzi tu powszechnie za zlekceważenie
 interesów sojuszniczej Rumunii”.
- 375 7 października, raport ambasadora w Londynie 670
 Analiza polityki Wielkiej Brytanii wobec ZSRR w czasie
 kryzysu czecosłowackiego.
- 376 8 października, raport ambasadora w Paryżu 673
 Interwencje rządu francuskiego w sprawie polskiego
 ultimatum wobec Czechosłowacji.
- 377 8 października, raport ambasadora w Paryżu 675
 „Zrekapitulowany w chronologicznym porządku” zapis
 działań ambasady związanych z kryzysem czecosło-
 wackim.
- 378 8 października, raport ambasadora w Berlinie 679
 Rozmowa przy mapie Czechosłowacji z sekretarzem
 stanu w MSZ Niemiec.
- 379 10 października, list naczelnika Wydziału Wschodniego do posła 680
 w Budapeszcie [?]
 Wyjaśnienie polskiego stanowiska w sprawie przynależ-
 ności terenów Słowacji i Rusi Podkarpackiej.
- 380 10 października, list ambasadora w Londynie 683
 „Wymiana myśli” z byłym ministrem spraw zagranicz-
 nych Wielkiej Brytanii na temat stosunków polsko-bry-
 tyjskich i sytuacji w Europie.
- 381 11 października, raport ambasadora w Moskwie 685
 „Nieoficjalna” rozmowa „polityczna” z zastępcą ludo-
 wego komisarza spraw zagranicznych ZSRR.
- 382 12 października, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie 687
 Spotkanie z sekretarzem stanu w MSZ Niemiec: zgod-
 ność co do tego, że „dzielnica Morawskiej Ostrawy
 i Witkowic pozostanie jako terytorium czecosłowackie
 między Polską a Niemcami”.

LISTA DOKUMENTÓW

383	12 października, list naczelnika Wydziału Wschodniego do szefa Oddziału II Sztabu Głównego	688
	Analiza rozmowy ambasadora w Moskwie z zastępcą ludowego komisarza spraw zagranicznych ZSRR.	
384	16 października, raport posła w Budapeszcie	689
	Wnioski z audiencji u regenta i obserwacji działań rządu węgierskiego: „Węgrzy ze względów przygotowania psychologicznego i materialnego są dla nas, pomimo całej przyjaźni, w obecnych warunkach niebezpiecznym partnerem”.	
385	18 października, telegram szyfrowy ambasadora w Londynie	694
	Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii o stosunkach polsko-brytyjskich.	
386	18 października, list podsekretarza stanu do posła w Belgradzie	696
	Ocena polityki Węgier.	
387	18 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych	699
	Cele polskiej polityki zagranicznej i zalecenia taktyczne.	
388	18 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla dyrektora Gabinetu	701
	Informacje i wskazówki w związku z wizytą na Węgrzech.	
389	18 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	706
	Wyjaśnienie polskiego stanowiska w sprawie węgierskich roszczeń do Rusi Przykarpackiej.	
390	18 października, list ambasadora w Moskwie do naczelnika Wydziału Wschodniego	708
	Polityków radzieckich „interesuje (...) istotnie tylko jedno pytanie aktualne: jaka będzie rola Polski w koalicji antysowieckiej?”.	
391	19 października, notatka z rozmów ministra spraw zagranicznych z królem Rumunii	709
	Rozpatrywanie problemu Czechosłowacji: „tezy” polskie, „obiekcje” rumuńskie.	
392	19 października, raport ambasadora w Waszyngtonie	712
	Rozmowa z sekretarzem stanu USA o polityce europejskiej.	
393	19 października, telegram szyfrowy ambasadora w Berlinie	713
	Zdaniem Göringa Węgry „idą w swych żądaniach za daleko”.	

LISTA DOKUMENTÓW

394	20 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie	715
	Informacje o polityce Rumunii do wykorzystania w rozmowie z Göringiem.	
395	20 października, list dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych	717
	Wrażenia z wizyty w Budapeszcie: Węgrzy „boją się wojny i na prawdziwie zaczepne kroki nie pójdą”.	
396	21 października, instrukcja podsekretarza stanu dla posła w Budapeszcie	718
	Wobec ugodowej postawy króla Rumunii „pożądane, by rząd węgierski zechciał niezwłocznie zorientować nas w swych poglądach”.	
397	21 października, list ambasadora w Berlinie	719
	Rozmowa z Göringiem: „większe (...) zrozumienie dla załatwienia kwestii Rusi Zakarpackiej w myśl naszej tezy”.	
398	22 października, sprawozdanie dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych	721
	Węgierskie plany „rozgrywek” politycznych; m.in. udziału Polski w arbitrażu w „sprawie karpatoruskiej”.	
399	25 października, notatka ambasadora w Berlinie	725
	Śniadanie z ministrem spraw zagranicznych Niemiec.	
400	[po 25 października], notatka z rozmowy ambasadora w Berlinie z ministrem spraw zagranicznych Niemiec	729
	Jednym z tematów przywołanych przez Ribbentropa podczas śniadania – warunki przyłączenia Gdańska do Rzeszy: ambasador „nie widzi możliwości porozumienia”.	
401	26 października, raport ambasadora w Moskwie	731
	Spór z ludowym komisarzem spraw zagranicznych ZSRR o „fundamenty” dobrych stosunków sąsiedzkich.	
402	28 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Moskwie	733
	Zakres normalizacji stosunków z ZSRR.	
403	29 października, notatka z rozmowy dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych z posłem Węgier	734
	Różnica zdań w kwestii stosunku Niemiec do granicy polsko-węgierskiej.	
404	30 października, raport posła w Madrycie	735
	Wykonanie instrukcji dotyczącej utworzenia przedstawicielstwa w Hiszpanii.	

- 405 31 października, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Berlinie 737
Polskie stanowisko w sprawie „utrwalenia dobrego sąsiedztwa”: podstawą – rozszerzona „w czasie i formie” deklaracja z 1934 r.; rozwiązanie problemu Gdańska – „zastąpienie gwarancji i prerogatyw Ligi Narodów przez układ bilateralny polsko-niemiecki”.
- 406 31 października, raport radcy ambasady w Moskwie 740
Trudności w funkcjonowaniu polskich placówek dyplomatycznych w ZSRR – inwigilacja, izolacja, zatrzymania i legitymowanie interesantów, szykany celne, podsłuch telefoniczny.
- 407 1 listopada, raport ambasadora w Rzymie 745
Sprawozdanie z „ważniejszych rozmów” prowadzonych w październiku z przedstawicielami korpusu dyplomatycznego.
- 408 1 listopada, raport ambasadora w Londynie 747
Przekonanie ambasadora, że „premier Chamberlain w swej obecnej grze politycznej pragnie wyeliminować czynnik rosyjski”.
- 409 [po 1 listopada], niepodpisana notatka 748
Uregulowanie granicy między Polską i Czechosłowacją.
- 410 3 listopada, raport ambasadora w Rzymie 750
Polityka zagraniczna Włoch: „raz jeszcze rozgłos osi Rzym–Berlin zagrał na korzyść koncepcji berlińskich”.
- 411 4 listopada, telegram szyfrowy ambasadora w Moskwie 753
Radziecki projekt wspólnego komunikatu o zasadach wzajemnych stosunków.
- 412 4 listopada, notatka kierownika referatu sowieckiego w Wydziale Wschodnim 754
„Wachlarz naszych dezyderatów” za zgodę na ogłoszenie polsko-radzieckiego komunikatu proponowanego przez Litwinowa – „maksymalną koncesją (...) z naszej strony”.
- 413 7 listopada, instrukcja podsekretarza stanu dla ambasadora w Waszyngtonie 757
Wskazówki do podejmowania tematu postulatów kolonialnych i emigracji Żydów.
- 414 7 listopada, telegram szyfrowy ambasadora w Waszyngtonie 758
Projekt nabycia Angoli – realizacja „rozwiąże problemat emigracji żydowskiej i nieżydowskiej z Polski”.

LISTA DOKUMENTÓW

415	8 listopada, list ambasadora w Moskwie do ministra spraw zagranicznych
Komentarz do rozmów z ludowym komisarzem spraw zagranicznych o naprawie stosunków polsko-radzieckich: „znaczniejsze korzyści praktyczne wydają (...) się na razie mało prawdopodobne”.	759
416	8 listopada, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Włoch
Kwestie arbitrażu wiedeńskiego i wolnego portu w Bratysławie.	761
417	9 listopada, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Waszyngtonie
„Interesująca nas sprawa Angoli musi mieć charakter inicjatywy żydów amerykańskich (...)”.	762
418	9 listopada, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowa z ambasadorem Włoch na temat niemiecko-włoskiego arbitrażu w sprawie granic Czechosłowacji; kwestia międzynarodowych gwarancji.	763
419	10 listopada, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla ambasadora w Moskwie
Akceptowalna formuła polsko-radzieckiego komunikatu.	766
420	10 listopada, raport komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku
Rewizjonistyczne wystąpienia niemieckich działaczy partyjnych; akcja „organicznego wiązania Gdańska z Rzeszą”; rozporządzenie Senatu w sprawie służby bezpieczeństwa; prześladowanie Żydów.	768
421	12 listopada, raport ambasadora w Berlinie
Nieuchwytność Ribbentropa dla przedstawicieli dyplomatycznych; ochłodzenie stosunków niemiecko-brytyjskich; odprężenie w stosunkach niemiecko-francuskich; aktywność organizacji ukraińskich.	772
422	15 listopada, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowa z wysokim komisarzem Ligi Narodów w Wolnym Mieście Gdańsku o „zarządzeniach” antyżydowskich Forstera.	776
423	18 listopada, niepodpisana notatka
Wystąpienia antyżydowskie w Niemczech – „systematyczna akcja (...) przekroczyła miarę tego, co normalny obywatel niemiecki uważa za możliwe”.	777
424	19 listopada, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasady w Waszyngtonie
Instrukcja w sprawie starań o zaproszenie Polski do „Komitetu Evian”.	779

LISTA DOKUMENTÓW

425	19 listopada, raport ambasadora w Berlinie	779
	Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Niemiec: „strona niemiecka pojmuje stosunki z Polską w płaszczyźnie wielkiej linii politycznej”.	
426	21 listopada, notatka z wizyty w Warszawie Wysokiego Komisarza Ligi Narodów w Wolnym Mieście Gdańsku	783
	Sytuacja w Gdańsku, plany komisarza.	
427	22 listopada, niepodpisana notatka	784
	Rozmowa ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Niemiec: odmowa przyłączenia się Polski do démarche Niemiec w Budapeszcie; kwestia „karpatoruska”: „Ukraina prawdziwa to istotnie wielki i ciężki problem”; stosunki polsko-niemieckie – „kapitał, który zdał egzamin i uratował pokój”.	
428	22 listopada, dyrektor Departamentu Konsularnego MSZ do dyrektora Departamentu Politycznego MSW	788
	Wobec „konstruktywnej akcji emigracyjnej (...) pożądane niedopuszczanie do akcji dywersyjnej ze strony czynników żydowskich”.	
429	22 listopada, raport konsula generalnego w Berlinie	789
	Skomplikowana sytuacja prawna Żydów – obywateli polskich w Niemczech – wskazane „pewne uelastyczenie dotychczasowych instrukcyj”.	
430	23 listopada, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Budapeszcie	790
	Prośba o zapytanie „w lekkiej formie” posła niemieckiego, „dlaczego właściwie Niemcy pracują w sprawie Rusi Podkarpackiej przeciw polskim interesom”.	
431	23 listopada, instrukcja podsekretarza stanu	791
	Wydalenie Żydów – obywateli polskich z Niemiec – „wysiłki Rządu Polskiego idą przede wszystkim w kierunku umożliwienia odpływu przybyłych (...) uchodźców z Polski” i „nadania całej akcji charakteru żydowskiej akcji społecznej”.	
432	26 listopada, komunikat MSZ i Ludowego Komisariatu Spraw Zagranicznych	793
	Podstawą stosunków dwustronnych – istniejące umowy.	
433	27 listopada, okólnik ministra spraw zagranicznych	794
	Komunikat polsko-radziecki „na celu powrót do politycznego status quo, opartego na pakcie o nieagresji”.	

LISTA DOKUMENTÓW

434	28 listopada, list naczelnika Wydziału Zachodniego do ambasadora w Berlinie (z załącznikiem)	795
	Sprawa autostrady przez Pomorze – konsekwencje eks- terytorialności, forma eksploatacji, przebieg, rewizja konwencji paryskiej, łączność z terytorium polskim.	
435	29 listopada, notatka ambasadora w Londynie	798
	„Rzut oka” na polską politykę zagraniczną (na podstawie instrukcji ministra).	
436	29 listopada, list ambasadora w Moskwie do ministra spraw zagranicznych	801
	Reakcja na komunikat polsko-radziecki.	
437	29 listopada, raport ambasadora w Moskwie	802
	Uwagi o rozmowie z ludowym komisarzem spraw zagranicznych ZSRR.	
438	29 listopada, niepodpisana notatka dla ambasadora w Londynie	803
	„Polska jest klasycznym krajem emigracyjnym” a „staje się krajem imigracji żydowskiej” – argumenty za umię- dzynarodowieniem „problemu żydowskiego”.	
439	1 grudnia, raport ambasadora w Rzymie	806
	„Ogólny przegląd” włoskiej polityki zagranicznej.	
440	3 grudnia, raport ambasadora w Berlinie	809
	Zagadnienia omawiane „przy sposobności” spotkania z Ribbentropem w sprawie Wolnego Miasta Gdańska: komunikat polsko-radziecki, stosunki niemiecko- rumuńskie, postulaty węgierskie.	
441	5 grudnia, instrukcja ministra spraw zagranicznych dla posła w Sztokholmie	813
	Informacja o polskiej polityce zagranicznej.	
442	5 grudnia, notatka naczelnika Wydziału Polaków Za Granicą	814
	„Wytyczne dotyczące charakteru i treści rozmów przed- stawicieli resortów wewnętrznych Polski i Niemiec w sprawach mniejszościowych”.	
443	8 grudnia, raport posła w Pradze	816
	Sytuacja Czechosłowacji po konferencji monachijskiej – wnioski dla polskiej polityki.	
444	9 grudnia, raport ambasadora w Waszyngtonie	821
	Rozmowy w Departamencie Stanu o emigracji żydow- skiej: „przerzucenie tego zagadnienia na Londyn było ulgą dla tutejszych sfer rządowych”.	

LISTA DOKUMENTÓW

445	10 grudnia, telefonogram dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych do ambasadora w Berlinie
Nowa instrukcja do rozmowy z Ribbentropem.	824
446	11 grudnia, telegram szyfrowy ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Berlinie
Potwierdzenie nowej instrukcji.	825
447	15 grudnia, raport ambasadora w Berlinie
Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Niemiec na temat polskiej i niemieckiej polityki zagranicznej: „narósł szereg nieporozumień” – pożądana wymiana wizyt ministrów.	826
448	15 grudnia, raport ambasadora w Londynie
„Tour d’horizon” z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii.	830
449	15 grudnia, list ambasadora w Waszyngtonie do podsekretarza stanu
„Rozgrywajmy tę partię sami!”.	832
450	16 grudnia, list ambasadora w Londynie
Polityka brytyjska po konferencji monachijskiej: „Anglia wydobywa się dopiero stopniowo z pęt defetyzmu”.	834
451	17 grudnia, raport ambasadora w Paryżu
Polityka Francji po konferencji monachijskiej – chaos i defetyzm; wizyta Ribbentropa – podpisanie deklaracji francusko-niemieckiej; stosunki polsko-francuskie: „gdyby (...) wypadło Francji wykonać zobowiązania wypływające dla niej z sojuszu z nami, wysiłek w kierunku wykręcenia się od tych zobowiązań byłby niewątpliwie większy niż akcja w kierunku ich dotrzymania”.	838
452	19 grudnia, notatka attaché wojskowego poselstwa w Kownie
Rozmowy z attaché wojskowym Łotwy o potrzebie współdziałania państw bałtyckich i Polski „w wypadku zagrożenia ze strony Niemiec lub Rosji sowieckiej”, i attaché wojskowym ZSRR – o bloku „przeciw Niemcom z poparciem Sowietów”.	846
453	19 grudnia, instrukcja podsekretarza stanu do komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku
Ze względu na „aktualizowanie się zagadnienia ukraińskiego w skali międzynarodowej” – prośba o informowanie o spostrzeżeniach.	848

LISTA DOKUMENTÓW

454	20 grudnia, telegram szyfrowy dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Zagranicznych dla ambasadora w Londynie	850
	Odpowiedź ministra na aide-mémoire ambasady brytyjskiej w sprawie Gdańska.	
455	21 grudnia, notatka o problemie emigracji żydowskiej	850
	„Obowiązek moralny” Wielkiej Brytanii stworzenia Żydom warunków emigracyjnych w imperium, „skoro nie może otworzyć (...) Palestyny”.	
456	22 grudnia, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Niemiec	852
	Omówienie wizyty Ribbentropa w Paryżu, wymiana informacji o sprawach bieżących.	
457	22 grudnia, raport komisarza generalnego w Wolnym Mieście Gdańsku	855
	Kwestia odwołania Wysokiego Komisarza Ligi Narodów.	
458	23 grudnia, raport posła w Pradze	856
	Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Czechosłowacji: nastroje antypolskie „mają raczej charakter regionalny”.	
459	27 grudnia, raport radcy ambasady w Bukareszcie	856
	Pragnienie nowego ministra spraw zagranicznych Rumunii, by „stosunki polsko-rumuńskie były tak szczerze, bezpośrednio i ożywione, jak za dawnych czasów”.	
460	31 grudnia, notatka z rozmowy podsekretarza stanu z ambasadorem Wielkiej Brytanii	859
	Nadzieja ambasadora, że „nie zaskoczymy Anglii jakimiś układami z Niemcami w sprawie Gdańska”.	